

ELS INTENTS DE RECUPERACIÓ DE
LA LLENGUA A MITJAN XVII

II

Tesi de Doctorat d'Anna M. Torrent i
Director Dr. Josep M. Nadal i Farrera

Facultat de Lletres.
Universitat Autònoma de Barcelona.

Febrer 1983

NOTES

NOTES

1. Els òrgans de govern catalans enviaren delegats per demanar que els beneficis eclesiàstics s'atorguessin exclusivament a catalans (març de 1637) i perquè la predicació es fes en català (abril de 1637). V. capítol 3.2.1.2
2. Es tracta del Memorial en defensa de la lengua castellana, para que se predique en ella en Cataluña signat per Gómez Adrín (F.B.9966), del Memorial en defensa de la lengua catalana, para que se predique en ella en Cataluña de Cisteller (F.B.5174) i de la Respuesta al Memorial que se dio al Concilio Tarraconense para que prohibiesse predicar en lengua Castellana dentro de su corona (BUB, Ms. 1010). Aquest manuscrit conté també els dos memorials citats.
3. Només en tenim referència pel testimoni d'una carta particular continguda a la Crònica de Miquel Parets (Memorial Histórico Español, XXV, p. 477), però la catalanització real que s'ha observat en els sermons impresos pronunciats des del febrer de 1641 fins al 1647 abona l'existència d'aquesta prohibició.
4. Així passà, per exemple, amb els carmelites descalços i amb els jesuïtes (V. capítol 3.2.1.3)
5. Totes dues obres romangueren manuscrites en vida de Fontanella i es poden trobar al Ms. 261 del Museu Episcopal de Vic, al Ms. 172 de la Biblioteca de Catalunya i al Ms. A-67 de l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat. Amor, firmeza i porfia no fou editada fins al 1863 -si bé mutilada de la "lloa" i de l'entremès- per Magí Pers i Ramona. En novembre de 1982 ha aparegut l'edició íntegra. Lo desengany no es publicà fins al 1968.
6. Al 1637 aparegué el Fons verborum d'Antoni Font, al 1640 el Thesaurus verborum de Pere Torra. Al 1642 el diccionari de llengües modernes de Pere Lacavalleria. Pel que fa a les gramàtiques, al 1640 aparegué l'adaptació en català de Marcillo de les Grammaticarum Institutionum de Nebrija, segons notícia de Torres Amat, i la Primera part del Art de Escriurer intitulas Descans

de Llaguna. V. capítol 3.2.3

7. Segons es dedueix de l'epistolari de Calasenz, només s'obriria l'escola quan haguessin passat tres anys de la fundació del noviciat: això garantiria mestres del país per als nens catalans. V. Els escolapis dins 3.2.1.3
8. Fontanella hagué d'emigrar al 1652, quan Barcelona capitulà davant de Joan d'Àustria. Aquest fet assenyala la fi del seu projecte literari i l'inici d'un altre cicle vital: al 1658 entrava de novici al convent dominicà de Perpinyà.
9. Per exemple, en els poemes populars i les cançons que es divulgaren durant la guerra dels Segadors. V. capítol 3.2.2.4 i apèndix.
10. Elliott 1966, p. 25-26 (B)
11. Vilar 1968, v. II, p. 349 (B)
12. Elliott 1966, p. 26 (B)
13. Molas i Ribalta 1977, ps. 33 a 42 (B)
14. Vilar 1968, v. II, p. 320 (B)
15. Vilar, loc. cit.
16. Vilar 1968, v. II, p. 353 (B) Sobre el lligam entre els bandolers i la política vegeu Torres 1982 (B): "La intervenció dels bandolers en els conflictes polítics o les parcialitats, les seves vinculacions amb els capitosts dels bàndols (visibles fins i tot en els bandolers de llegenda com Serrallonga o Rocaguinarda, tan diferents de Robín dels Boscos, que romanien allunyat d'aquesta mena de disputes i amistats) delata una delinqüència apuntalada, una activitat sovint homicida, selectiva i punitiva, el sotabosc de la qual caldria dilucidar"
17. Les paraules del jesuïta Vicenç Navarro són il·lustratives d'un fatalisme prou compartit: "Es la pesta mal de mort, y de morts, y esta mesclat de tantes desventures, y circumstancies tant desdichades, que espanta, y assonbra, no sols als quel patexen, mes encara als quel consideren..." (pròleg a Malloles 1633, aprovació de V. Navarro)

18. Nadal i Giralt 1953, p. 13 (B)
19. Nadal i Giralt 1953, p. 15 (B)
20. Vilar 1968, v. II, p. 367 (B)
21. Nadal i Giralt 1953, p. 18 (B)
22. Vilar 1968, v. II, p. 363 (B)
23. Nadal i Giralt, p. 24 (B)
24. Nadal i Giralt 1953, p. 24 (B)
25. Encara que sembla que l'expulsió no fou molt estricta i alguns es quedaren i altres tornaren al cap de poc (Nadal i Giralt, 1953, p. 30)
26. Garcia Càrcel i Martínez Ruiz 1976, p. 49 (B)
27. Nadal i Giralt 1953, p. 32 (B)
28. Nadal i Giralt 1953, p. 35 (B) i Vicens 1957, v.III, 320
29. Nadal i Giralt 1953, p. 33 (B)
30. DACB vol XII 1910, p. 154
- 31 DACB vol XII 1910, p. 723
32. Nadal i Giralt 1953, p. 38 (B)
33. Nadal i Giralt 1953, p. 38 (B)
34. Nadal i Giralt 1953, p. 45 (B)
35. Despuig 1877, ps. 20 i 21
36. Nadal i Giralt 1953, p. 45 (B)
37. Cisteller 1636, p. 22
38. Cisteller 1636, p. 22
39. Processus, ps. 38 i 39 : "Quod in civitate Ilerdensi generalis lex et constitutio prohibens verbum Dei fidelibus in Castellae lingua explanere minime sustineri posset ex

eo quia predicta Civitas constat ex pluribus alienigenis paenitus ignorantibus Gotlanum idioma, et similiter propter insignem Universitatem dictae Civitatis ubi perquam plurimi escolastici Aragonum, Regni Navarra et alios studiorum causa confluunt, et similiter propter servos et ancillas ejusdem Regni Aragonum quae servitii domestici causa eandem civitatem adeunt propter vicinitatem, conversationem et contrationem quam cives in dicto Regno habere dignoscitur et valde notandum est quod Fratres Ordinis Sancti Dominici, Beatae Mariae Redemptionis captivorum et Carmelitarum exalceatorum, societatis Ihu et aliorum religionum comunem Provintiam habent cum tota Aragonum corona ubi Cathaloniae lingua paenitus ignoratur"

40. Serra Ràfols 1968, p. 21 (B)

41. Gómez Adrín (1636), p. 303

42. Forns 1622; autor anònim 1626 (BUB, Ms. 1102); Bosch 1628; Cisteller 1636; Broquetes al Concili Provincial de la Tarraconense de 1636-37; Ortí 1640.

El jesuïta Forns es veié obligat a predicar en castellà en un poble català, segons que explica ell mateix (V. Forns 1622, p. 362). L'autor anònim de les plàtiques explica l'anècdota d'aquell que llocava un sermó (castellà fet per un predicador català) i no l'havia entòs, segons que ho constata ell mateix (BUB Ms. 1102 "Proemi al lector"). Bosch parla del "gust estragat" de l'auditori que preferia sentir sermons en castellà (Bosch 1628, p.25). Cisteller esmenta el cas del "Padre Lorenzo San Iuà" que predicà una Quaresma a Girona "en Català, y prosiguió hasta casi al fin, y repugnando los Ciudadanos al fin della por no poder mas predicò en Castellano, protestando primero que a ellos les pidiria Dios cuenta, no a el, por que el Castellano en Cataluña no era entendido" (Cisteller 1636, p. 24); Broquetes parla de molts "ex illis indigenis qui delectari se jactant idiomate castellano, qui nec illud intelligunt, quod maxime putant sibi perspectum esse", i encara: "Multi etiam alii simul fatentur se delectari et non capere" (V. Processus, p. 57). També Ortí (Ortí 1640, f.3) fa referència d'aquest fenomen a València.

43. Fuster 1968, p. 167 (B)

44. Fuster 1968, p. 167: "Els documents de l'època ens permeten localitzar-hi una riada inestroncable de burdocrates, de soldats, de frares, d'aventurers, procedents de terra endins, els quals entraven i sortien sense abdicar el seu idioma"
45. Al Memorial... Cisteller admet que a Barcelona "escala de Italia, y Emporio de naciones estrangeras" hi ha trànsit de forasters (V. Cisteller 1636, p. 21)
46. Així apareix escrit el Contemptus mundi traduït per Pere Gil (1621), citat per Aguiló 1923, nº 393 (B)
47. Aguiló 1923, nº 393 (B)
48. Soldevila 1963 (B). Segons Soldevila al 1634 hi havia un veritable exèrcit d'ocupació a Catalunya (Soldevila III, p. 999). Al 1640 hi havia 10.000 soldats de Felip IV i Catalunya era anomenada "Castella la Nova", com s'explica a la Proclamacion Catolica: "...unos llamaban a Cataluña Castilla la Nueva, otros decían que presto la havian de conquistar y señorearla toda" (Proclamacion Catolica, 1640, p. 65. Citat per Soldevila III, p. 1007, n. 90)
49. Nadal i Giralt 1953, p. 34 (B)
50. A la mort de Pau Claris, Fontanella inclogué una "afectuos_usa inscripció" -2 octaves- en francès: "Toute ainsi com_{me} me lillustrèe flamme", al costat d'un sonet en català: "En Marbre breu, en molt aplauso mira" i una composició en llatí: "O tu qui moestus victricem conspicias vrnem" (V. apèndix)
51. Elliott 1966, p. 487 (B)
Més exemples d'aquest ús del castellà per part de les autoritats franceses a Catalunya: el primer virrei, mariscal de Brézé, quan jurà observar les Constitucions de Catalunya, el 30 de desembre de 1641, es dirigí als representants catalans en castellà. Potser no trobà llengua més adient o més universalment compresa; en tot cas, l'ús de la llengua castellana per part del virrei que venia a donar de baixa definitiva el poder polític castellà en el Principat ens mostra fins a quin punt es percebia des de fora la competència que d'aquesta llengua tenien les capes més selectes de la població catalana i l'oscuritat del seu ús en els actes solemnes. És per això que les

paraules que Brézé proferí no són tan contradictòries com podrien semblar a primera vista: "Ya en este punto dejo de ser francés y soy catalán, y les guardaré sus Constituciones y leyes como si fuere hijo de Barcelona" (V. Sanabre 1956, p. 194)

El mariscal seguí utilitzant el castellà. Així, quan se l'invità a portar el tàlem a la processó en acció de gràcies per la derrota infligida al marquès de Povar, el 27 d'abril de 1642, digué: "que le pessava muxo no poder servir y dar gusto a su senyoria perho que no le dava lugar la desgana" (DACB XIII, 1911, p. 118)

I, en general, el castellà fou la llengua dels representants francesos, per poc que poguessin servir-se'n. A ella se'ls dedicaven escrits en castellà: la relació de les festes per la victòria de Perpinyà (Triumphos 1642) dedicada a D'Argenson o les que celebraven l'entrada a Barcelona del comte d'Harcourt (A la entrada 1645) i de la comtessa (Panegyrico breve 1646), entre d'altres, es feren en castellà. El francès sembla reservat per a un àmbit privat.

I no creiem que aquesta llengua hagués fet forat entre la població, malgrat l'alarma que es detecta en la carta en vers de fray Pedro Esteve (cap al 1651), testimoni de com es podien veure les coses des de València o com podia descriure apocalípticament el desgavell lingüístic un filipista:

Pareix Catalunya
 Babilonia ara
 parles moltes llengues,
 que abans no parlava,
 los chichs parlen ya
 la llengua de Franz, e
 y molts la defensen
 a punta de llanze,
 que mes ya no volen
 llengua castellana (Cit. per Ribelles Comín
 III, p. 62)

Els versos corresponen a la resposta que féu Esteve "a una carta que lexescriben los Micaletes", dins la Vida admirable del siervo de Dios, Fray Pedro Esteve (València 1677)

52. Rossell era catedràtic jubilat de Medicina a Barcelona.
53. DACB XV, 1916, p. 465
55. Serrà 1634
56. Com és el cas de Fr. Juan Rodríguez, autor de Súmulas de Documentos de la Predicación Evangélica (Sevilla 1641); o de Fr. Agustín de Jesús Maria autor del Arte de orar (Cuenca 1648) i de Gonzalo Pérez de Ledesma que publicà la Censura de la eloquencia, a Saragossa; o de Juan Bautista Escardo, l'autor

de Retórica Cristiana, publicada a Mallorca el 1647.
Tots ells citats per Miguel Herrero García a Sermonario clásico (Herrero 1942)

57. Despuig 1877, p. 11
58. Manescal 1602. Dedicatòria "Als excellentissims molt Illustres, y Illustres Senyors los Cavallers del Principat de Cathalunya"
59. Pujadas 1621, "Epistola dedicatoria al Excelentissimo Señor don Fernando Afan de Ribera, Lugarteniente y Capitan General por la Real Magestad en el Principado de Cataluña"
60. Bosch 1628, p. 16
61. "No sabem tots quant falta hi ha a vuy en esta terra, que los mes entesos y llegits nos curen sino de les histories, fets y altres actes del descubrimt del nou orbe, estats de la China, Guerres de Flandes, Italia, successions, proheses y hazanyas de nacions y Reys estranyes y quant los demanen los de llur casa y terra poden dir que venen de les Indies a saber les dels altres (...)
Quant arriha a esta terra un Castellà o de altra nació entés, publica los fets de sa nació, al ygal del Pater Noster y nosaltres ajudam en alçarlas, restant sepultades les nostres, y cada dia se alçan ab los abonos de actes y fets que si nosaltres nos preciavem del que tant nos conve, y tenim obligacio satisfariem, respondriem y alcançariem lo que tant falta nos fa y avem peràut"
(Bosch 1628, "Proemi y advertencies")
62. V. la dedicatòria de Fray Rafael Fernandez de Braoxos "A los lectores" (A Niseno 1632): "aunque pudo escribir en Latin, que le fuere muy facil, no lo hazer fue prudente resolucion, y veneracion pia de su patria"
63. V. nota 51
64. BUB Ms. 211, f. 240 i 241. V. apèndix
- 64 bis. Sense cap pretensió còmica s'observa una barreja de llatí i vulgar en documents de l'Església d'ús intern. Per exemple, les relacions de les visites pastorals solen presentar una gerga força curiosa, justificada per l'existència de certes fórmules eclesiàstiques i la presió que la llengua pròpia del visitador i del visitat (rector, vicari, etc.) tenien.
En reproduïm algun exemple:

"...interrogati medio juramento in verbo sacerdotis de statu dicta parochialis ecl(a) et parochia verbo respondendo dixerunt que las cosas de la Igl.a. van be y que en tota la paochia no saben per gratiam Dei ningu vici publich, ni peccat escandalos que necessite per gratiam Dei de correctio ni esmena..."(AÈV. Visita pastoral SS Joannis S. Pauli de Abbatissis, XXI de novembre de 1636)

"...altari Majori ipsud visitavit, Altare, lo qual troba cubert ab quatre tovalles, ab sa Ara en lo mitg consecrada..." (ADB. Visites pastorals vol. 65 Visitaciones Ecla. de Mari. any 1653)

65. ACB. Comptador. Canonges i Capítol a Pau del Rosso, degà, a Tarragona. 29 de juny de 1636.
66. Elliott 1966, p. 275 (B)
67. De "memorial" es pot qualificar la Respueta al Memorial que se dio al Concilio Provincial Tarragonense para que prohibiesse el predicar en lengua Castellana dentro de su Corona (BUB, Ms. 1010, f. 195) que fra Gaspar Vicens atribuí a l'arquebisbe de Tarragona.
68. Les contingudes al Memorial esmentat.
69. A Processus ps. 17 a 20.
70. BUB Ms. 211, f. 264. "Copia de una carta del Sr. Bisbe de Lleyda enviada a son Capítol"
71. BUB Ms. 211, f. 267. "Respueta del Illtre. Cabildo de Lerida a la Carta del Obispo"
72. Vallmajor 1643. Dirigit "al Excm. Sr. D. Felip de la Motte Haudencourt.
73. DACB XIII, 1911, p.381
74. DACB loc. cit.
75. A les visites pastorals de les parròquies de la diòcesi de Barcelona fetes a l'any 1635 els noms dels rectors són Onofre Falguera (Alella), Mateu Matalonga (St. Pere de Premià), Bernat Mas (St. Fèlix de Cabrera), Pere Folquer (Mataró), Pau Català (St. Vicenç de Llavaneres), Antoni B_osch (St. Martí de Riells) etc. (ADB. Visites pastorals vol. 71). La catalanitat indubtable del noms

s'observa igualment a les visites pastorals fetes a les esglésies de la diòcesi de Barcelona en anys posteriors i anteriors a aquest (ADB. Visites pastorals vols. 52, 65, 67, 67/1 i 69) i a les realitzades a la diòcesi de Vic (AEV. Visites pastorals del 1636, 1642 i 1645)

76. A l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB) es troben les crides per a participar-hi, la composició dels tribunals i les decisions d'aquests. Hem vist el volum VI dels concursos que aplega els realitzats entre 1626 i 1639. La llengua utilitzada en tot cas és el llatí (ADB. Concursos. Vol. VI)

77. Hem pogut veure les llicències atorgades entrà el 5 de setembre de 1649 i el 2 de març de 1656 a la diòcesi de Barcelona (ADB Regestorum Communium vol. 80). Aquestes es donaren a clergues majoritàriament catalans si fem cas dels cognoms i de la seva procedència, allà on aquestes dades consten. Perquè en molts casos -per exemple, els caputxins, els carmelites descalços, els agustins descalços- el nom de religió és l'únic que s'ha anotat i això ens deixa sense informació sobre el cognom veritable.

D'altra banda, a l'Arxiu Diocesà de Barcelona manca el volum 79 que cobria les llicències d'un període molt interessant -de 1626 a 1639- ja que en aquests anys s'escaigué la polèmica més sorollosa sobre l'ús lingüístic a la predicació a Catalunya (Bosch 1628; Concilis Provincials 1635-36 i 1636-37 ; Memorials sobre la llengua de la predicació 1636)

77 bis. Més tard ensenyar la doctrina i predicar no volien pas dir el mateix. Ensenyar la doctrina ho feia el rector, la predicació la feia un expert.

78. ADB. Visites pastorals vol. 52

79. ADB. Visites pastorals vol. 67

80. ADB. Visites pastorals vol. 67

81. ADB. Visites pastorals vol. 52

82. Es refereix probablement al Memorial de Manaments y advertencias, Del molt Illustre y Reverendíssim Señor don Joan Dymas Loris Bisbe de Barcelona y del Concilio de sa Magestat...Per als Sacerdots, Confessors, Rectors y Cu-

- rats de son Bisbat...(Barcelona, Raphel Nogues MDXCVIII)
Citat per Aguiló 1923, nº 488
83. ADB. Visites pastorals, vol. 67/1 (any 1657, visita a Sta. Maria de Piera)
84. ADB. Visites pastorals, vol. 67/1 (any 1658, visita a Sta. Maria de Piera)
85. "vel alii animarum curam habentes per se vel alios idoneos si legitime impediti fuerint diebus saltem Dominicis et festis solemnibus, plebes sibi commissas pro sua et earum capacitate pascant salutaribus verbis docendo quae scire omnibus necessarium est ad salutem, anuntiandoque eis cum brevitate et facilitate sermonis vitia quae eos declinare et virtutes quas sectari oporteat" (A Processus, p. 23)
86. Literae pastorales de visitatione generali Dioecesis Coel-sonensis, ab admodum Illustri, et Reverendissimo in Christo Patre ac Domino, Fr. D. Petro à Puigmari et Funes, Episcopo Coelsonen. facta, incepta quidem anno Domini MDCXXXII. Anno 1634. Barcinone. Ex Praelo Petri Lacavalleria. Citat a Processus, ps. 100 a 103
87. Aguiló 1923, nº 202 (B)
88. Aguiló 1923, nº 202 (B)
89. AEV. Visites pastorals. "Edictum generale pro visitatione" donat el 4 de febrer de 1642
90. Pons 1929, p. 71 (B)
91. C.P.T. 1591, Sess. XXIV. De reform. cap. IV, p. 5. Citat a Processus, p. V
92. Processus, p. V
93. C.P.T. 1591, Sessio XII. Citat a Processus, p. 8
94. C.P.T. 1684-85. Sessió Quinta. Citat a Processus, p. 73
95. Ildefonsus Coloma in Synodo anni 1600. Citat a Processus p. 92-93
96. Ildefonsus Coloma in Synodo anni 1600. A Processus p. 92-93.

97. ADB Acta Synodorum Dioecesis Barcinone., fol 171
98. ADB. Acta Synodorum Dioecesis Barcinone., fol. 171
99. ADB Acta Synodorum Dioecesis Barcinone., fol. 240
100. ADB Acta Synodorum Dioecesis Barcinone., fol. 267
101. Alfons de Sotomayor in Synodo anno 1669. A Processus p. 93
102. Hieronymus Archipresbyter in sua synodo celebrata XV Maii Anno MDCXII. A Processus, p. 117
103. Referent a la diòcesi de Tortosa V. Alfonsus Marquez del Prado in Synodo anni MDCXV. A Processus, p. 106
 D'aquesta diòcesi hi ha també una relació interessant del bisbe Antolínez sobre l'ús de la llengua castellana en la predicació enviada al Vaticà al 1634, de la qual n'extraiem aquest fragment: "His enim calamitosis temporibus, et ut intelligo, B. Pater nostris demeritis introducta est apud concionatores vana quaedam linguae castellanae eloquutio, tot tantisque ambagibus et figuris intricata, perýodis circumfusa, frasibus et verbis inauditis tenebrosa, ut eam ydem castellani fere valeant intelligere; quo fit ut miseri, quod valde dolendum est jejuni ac sine ullo fructu ex concione domum revertantur. Pro vixibus igitur in hac mea dioecesi salutare remedium morbo huic adhibere curavi; sed Lucifer invidus qui Princeps tenebrarum est sic mentes aliquorum innubilat ut eos penitus ab huius veritatis cognitione divertat, cum enim ipsi concionatoribus quadragesimarum clericis aut religiosis pro labore certam distribuunt elemosynam, eam negligent dare aliis quam illis qui potius hystriones seu fabularum personantes, quam verbi Dei expositores videntur". El bisbe que, com hem vist, s'expressa en termes durs i contundents, demana al Vaticà que pugui aplicar la Constitució de Tarragona: es tractava de Justino Antolínez de Burgos, aquell bisbe que presentà el Memorial per la predicació en català dins el Concili Provincial de la Tarraconense dels anys 1635-36 (ASV. S.C. Concilii. Relationes Dioeces. Dertusen. 1634)
104. V. Processus, p. 111

105. Constitucio sinodal establerta en el sinode que aplegá el bisbe d'Urgell Pau Duran, a 25 Maig de 1635. A Processus, p. 112
106. En aquest sentit és il.lustrativa l'aprovació que el jesuïta Francisco Mora fa al Catechisme pastoral (v. 1699) de Josep Plens, rector de St. Jaume de Mollerussa: "He visto el libro, que en lengua del País, para ser mas comun su inteligencia, y assi el aprovechamiento mas universal, cuyo Autor es el Dr. Joseph Plens..." V. Plens, s.d.
107. Elliott 1966, p. 240 (B): "Els no-catalans podien ésser nomenats per als bisbats al Principat perquè hi havia una gran escassetat de candidats amb suficients qualificacions espirituals o culturals entre el clericat català..."
108. ADB Acta Synodorum Dioecesis Barcinone., any 1615, f. 171
- 108 bis. Cahner 1979, p. 210 (B): "L'acció castellanitzadora d'aquests nous religiosos (reformadors) no es limità als membres de les respectives comunitats. Ben aviat iniciaren una acció de divulgació de la nova espiritualitat a través de manuals renovadors, que no vacil.laren a publicar en castellà. Els primers llibres castellans que hom coneix impresos als Països Catalans, amb alguns anys d'anticipació als publicats a Barcelona o a València, són precisament els manuals espirituals sortits el 1500 de la impremta muntada a Montserrat per Joan Luschner: el Directorio de las horas canónicas i l'Excitatorio de la vida espiritual, escrits pel mateix abat Cisneros. També a Fuster 1976, p. 10 (B)
109. Pujades Dietari (cap a 1630): "Per la estafeta Gènova de Madrid horrenda de dir, i descobriment de la mà de Déu. Que lo secretari del Rei nr. sr. ----- de Villanueva, Aragonès, fundador o precipio benefactor de les reformades monges Benetas de Madrid vulgarment dit de San Plácido, és inculpat de la secta de los alumbrados, i per la mateixa raó 27 monges del dit monestir estan preses i es diu tenien familiar i asseveren que el podien tenir. Feta esta presa i despertat lo vesper, trobant-se en Barcelona los 3 frares que instaven la reforma del monestir de Ripoll són fugits i a un d'ells que han pres los

inquisidors de Sanaüja, bisbat d'Urgell...Gentil reforma nos aportaven a Catalunya" (BUB Ms. 975 Pajades fo. 28 v.) Citat per Elliott 1966, ps. 245-246.

110. Memorial 1628.
111. Memorial 1628, p. 371
112. Processus, p. 39
113. Aquesta era la pràctica que seguien els jesuïtes, sobretot durant el generalat de Vitelleschi, partidari de barrejar els subjectes de diferents procedències "en orden a desarraygar el affecto de nacionalidad". V. Batllori 1958, p. 64 (B)
114. Bada 1970, ps. 126-127 (B)
115. Processus, p. 38
116. V. nota 77
117. V. nota 77
118. ADB. Regestorum Communium, vol. 80
119. Basili de Rubí 1977, p. 75 (B)
120. Basili de Rubí 1977, p. 197 (B)
121. Basili de Rubí 1977, p. 198 nota 20: "Que en las provincias de Arago i Catalunya puguin els provincials comunicar-se predicadors i que es puguin enviar com a forasters alguns representants per aprendre la llengua castellana"
122. BUB Ms. 1117
123. Basili de Rubí 1977, p. 769 (B) Això s'escaigué de 1632 a 1650. Els mestres de novicis eren caputxins forasters arribats a finals del XVI i començaments del XVII; els lectors i professors eren els caputxins catalans que s'havien format als convents de Catalunya.
124. APCC Ordenacions Provincials de la Província de la Mare de Deu de Montserrat de Catalunya. Vol. I, anys 1621 a 1699

125. BUB Ms. 155
126. BUB Ms. 155 fol. 200
127. BUB Ms. 155 fol. 201
- 128 BUB Ms. 155 fol. 202
129. BUB Ms. 155 fol. 203
130. BUB Ms. 155 fol. 204
131. Pablo de Sarria 1639: Panegyrico de las grandezas del inclyto, y gloriosissimo martir San Jorge, gran patron del nobilissimo Principado de Cataluña
132. Segons informació oral de Basili de Rubí
133. Andreu de Palma de Mallorca, 1928
134. Integrum cursum Theologicum...secundum ordinem D. Thomae (2 vols.), Apologia in defensionem Annalium Zacharias Boverii, Integrum cursum Philosophicum...citades per Andreu de Palma de Mallorca 1928, p. 222
135. Clara et dilucida totius Logica Expositio BFS Ms. de 1642. V. Andreu de Palma de Mallorca 1928, p. 230
136. Introductio ad Summulas... BFS Ms. de 1641-1642 V. Andreu de Palma de Mallorca 1928, p. 234
137. BUB Ms. 989, f. 184
138. BUB Ms. 1851
139. Fèlix de Barcelona 1679
140. Andreu de Palma de Mallorca 1928, p. 214 (B)
141. Fèlix de Barcelona 1679, p. 2
142. Felix de Barcelona 1679, p. 105
143. Fèlix de Barcelona, p. 104
- 143 bis. Fèlix de Barcelona 1679, "Al lector benevolo": "los sermones, que con espíritu, y fervor apostolico (predico) en las Quaresmas de Santa Maria y del Pino de Barcelona"

144. Basili de Rubí 1977, p. 675 (B)
145. Basili de Rubí 1977, p. 780 (B)
146. Basili de Rubí 1977, ps. 779 a 781 (B)
147. BUB Ms. 989, f. 184
148. BUB Ms. 989, f. 184
149. Basili de Rubí 1977, p. 508 (B)
150. Basili de Rubí 1977, p. 510 (B)
151. Basili de Rubí 1977, p. 595 (B)
152. Aquest sermó fou pronunciat a la Diputació de Barcelona.
153. Basili de Rubí 1977, p. 589 (B)
154. APCC Ordenacions Provincials p. 13: "Estatutos, y ordenaciones hechas en el Capitulo Provincial celebrado en el Convento de Montecalvario en el año 1643"
155. Sanabre 1956, p. 289 (B) reproduïx aquest document de la Biblioteca Nacional de París, Baluze, vol. 103 fol. 139
156. Basili de Rubí 1977, p. 806 (B): Aquest era fra Alexandre de València, ex-provincial de Castella i apreciat pel govern de Felip IV. Però aquest caputxí no hi accedí.
157. Basili de Rubí 1977, p. 798 (B)
158. Basili de Rubí 1977, p. 808 (B)
159. V. nota 121
160. Felix de Barcelona, 1679. Consta: "Sacolo a luz por mandato de sus superiores despues de la muerte de su Autor, traduzido de lengua Catalana, en Castellana el P.V.F.Herminigildo de Olot, Letor de Santa Theologia Definidor de la misma Provincia, Guardian del Convento de Santa Eulalia de Barcelona, y Maestro de Novicios

161. Bada 1970, p. 126 (B)
162. Serra Ràfols 1968, ps. 19 a 28 (B)
163. Serra Ràfols 1968, p. 27 (B)
164. Serra Ràfols 1968, p. 27 (B)
165. Serra Ràfols 1968, p. 27 (B)
166. Serra Ràfols 1968, p. 27 (B)
167. Serra Ràfols 1968, p. 27 (B)
168. Cisteller Por la veneracion de Christo... 1636, p. 1
169. V. Pons 1929, p. 48 (B)
170. Batllori 1971, p. 305 (B)
171. Batllori 1971, p. 326 (B)
172. Batllori 1958, p. 64 (B)
173. Batllori 1958, p. 65 (B)
174. Puig 1641
175. Citat per Batllori 1971, p. 312 (B)
176. Puig 1643 B.
177. Puig 1643 L.
178. Batllori 1971, p. 312 (B)
179. Batllori 1971, p. 330. Cita jesuïtes francòfils com
Lluís Vidal, Joseph Viñas i Joseph de Olzina
180. Ribelles 1648, p. 54
181. Batllori 1958, p. 83 (B)
182. Batllori 1958, p. 84 (B)
183. Batllori 1958, p. 108 (B)
185. Escardo 1647

186. Escardo 1647, p. 17
187. Escardo 1647, p. 17
188. Escardo 1647, p. 4
189. Escardo 1647, p. 13
190. Escardo 1647, p. 4
191. Escardo 1647, p. 4. Cal remarcar aquesta intuïció d'Escardo sobre el sostre a què havia arribat el llatí, i més si tenim en compte que a l'època continuaven sortint tractats d'oratória en aquesta llengua, com el del trinitari P.F. Bernardo Serrá que imprimí a Tortosa, el 1634, el Speculum praedicatorum verbi Dei, sive tractatus de variis modis exponendi Sacram Scripturam (Dertusae, Francisci Martorell, 1634)
192. Batllori 1958, p. 111 (B)
193. Gil 1621
194. Valles 1658 (3ª impres.)
195. V. nota 175
196. V. notes 176 i 177
- 196 bis. Riu 1643. Citat a Aguiló nº 713
197. Rio 1630. Observi's també com modifica el cognom segons la llengua utilitzada al sermó.
198. Mora 1689
199. Rius 1684
200. Berenguer 1677
201. Yañes 1686
202. Batllori 1971, p. 330 (B)
203. Batllori 1971, p. 331 (B)
204. Batllori 1971, p. 332 (B)

205. Batllori 1971, p. 346
206. BUB Ms. 749, tom II (1301 a 1623)
207. BUB Ms. 1005 i 1006
208. BUB Ms. 1006, fs. 51 a 63
209. BUB Ms. 1967
210. BUB Ms. 968, f. 163 "Memorial del Convent de Sta. Caterina de Barcelona contra el paper fet pel Col·legi de Botlicaris"
211. BUB Mss. 1008, 1009 i 1010
212. Ms. 749
213. BUB Mss. 1065, 1077, 1080, 1084, 1085, 1088, 1091, 1092, 1094, 1097, 1100, 1101
214. Els sermons inclosos en els manuscrits esmentats que expliciten la data i el lloc en què foren predicats es distribueixen de la manera següent, segons la llengua utilitzada:

Sermons en castellà:

- Ms. 1065. "Sermones de santos"
- f.67 un sermó de sants predicat a la catedral de Barcelona el 1626
- f.67 el mateix sermó fou predicat a St. Joan el 162
- f.59 sermó "In festo Sanctorum nostrorum Fabiani et Sebastiani", al convent de Barcelona el 164
- Ms. 1077. "Sermones sobre la Virgen"
- f.113 "In nativitate Virgi. Mariae", a Sta, Maria del Pi de Barcelona el 1595
- f.124 "In presentatione beatis Virginis Mariae", al convent de Sta. Clara de Barcelona el 1628
- f.136 "In nativitate beatissimi Virginis Mariae", al Pi de Barcelona el 1633
- f.184 Dominica infra octava Nativit. B. Mariae, al Pi de Barcelona, el 1633
- f.200 "In nativitate B. Mariae", a St. Pere de Barcelona el 1634
- f.232 Presentació de Maria, a Montsió de Barcelona al 1616
- f.243 Presentació de Maria, a Montsió de Barcelona

- al 1639
- f.449 sermó per "fray bramo", a la catedral de Barcelona, el 1637
- f. "In expectatione B. Mariae. "En St. Culgat" Barcelona, 1638
- Ms. 1084. Sermons de quaresma de Pedro Vives O.P.
 A l'inici hi ha la nota següent: "Las Quaresmas que yo fra Po. Vives dominico e predicat son en Ponç dos anys ço es 1629 y 30, en Tora 1631 y 32 en Sampador 1633 en Sol 1634 comessila y la prosseguí altre en Sanahuja 1635-36 en Caldes 1637, en Tora 1638 en lo Palau 1639 y yo y predicava juntament en Mollerusa y Vilanova de Bellpuig ço es tres sermons los diumenges en Tora 1641 y en Solsona 1642 en Verdu 1643"
- Són sermons en català precedits d'un fragment en castellà i encapçalats per una cita de l'Evangeli en llatí(uns 30 sermons)
- Cosits a l'inrevés hi ha 3 sermons castellans
- f.5 sermó predicat a Sta. Caterina el 1663
- f.12 sermó de la 3ª dominica d'Advent predicat a Sta. Caterina el 1663
- f.25 sermó de la infraoctava de Corpus predicat a Sta. Caterina el 1663
- Ms. 1085.
- f.1 sermó predicat a la Pobla, el 1669
- f.7 sermó predicat a Perelada, el 1670
- f.17 sermó predicat a la Pobla, el 1669
- f.35 sermó predicat a Caldes, el 1668
- f. 216 sermó predicat a Calvet, el 1668
- Ms. 1088
- f.137 sermó de quaresma predicat a la catedral de Tortosa el 1623
- Ms. 1091. Sermons del cicle de Pentecosta. Anys 1623-1634. Se suposen del convent de predicadors de Girona. Tots en castellà
- f.9 A l'església de St. Feliu de Girona, el 1621
- f.25 " " " " el 1626
- f.34 A la catedral de Girona, el 1626
- f.53 A l'església de St. Feliu de Girona, el 1628
- f.59 " " " " el 1627
- f.71 Al Pi de Barcelona, el 1631
- f.103 A la catedral de Girona, el,1626
- f.109 " " " "

f.117 A Predicadors de Girona, el 1631
 f.123 " " el 1626
 f.133 A St. Feliu de Girona, el 1626
 f.146 " " el 1630
 f.152 A Carlet el 1623
 f.158 A la catedral de Girona el 1626
 f.174 " " el 1624
 f.182 A Predicadors de Girona el 1627
 f.188 A St. Feliu de Girona el 1626
 f.196 A Predicadors de Girona el 1627
 f.202 A la catedral de Girona el 1621
 f.210 " " el 1626
 f.227 " " el 1628
 f.233 " " el 1631
 f.239 " " el 1624
 f.247 A St. Feliu de Girona el 1627
 f.253 " " el 1630
 f.259 A la catedral de Girona el 1626
 f.267 A Predicadors de Girona el 1632
 f.271 A la catedral de Girona el 1629

Ms. 1092. Sermons de Reginald Poch i d'altres.(x)= R. Po

(x) f.7 A Predicadors de Girona, el 1609
 f.18 Al convent de predicadors de Perpinyà, el 1613
 f.20 A Sta. Caterina de Barcelona, el 1624
 (x) f.54 A Sta. Maria la Real de Perpinyà, el 1619
 (x) f.123 A la catedral de Perpinyà, el 1617
 f.137 A la catedral de Vic, el 1606
 f.144 " " "
 f.177 " Urgell 1597
 f.199 " Vic 1614
 (x) f.207 A St. Feliu de Girona, el 1609
 f.231 A la catedral de Barcelona, el 1621
 f.289 " " el 1623
 f.324 " " el 1605
 (x) f.279 A la catedral de Perpinyà el 1623

Ms. 1094. Sermons d'Advent i Quaresma

f.20 A la catedral de Girona, el 1631

Ms. 1097 Se suposen del convent de Sta. Caterina de Se-
 na, orde de predicadors de Perpinyà.

f.64 Sermó de la Purificació, al convent de Barce-
 lona (s.d.)
 f.74 Sermó de la Circumcisió a la catedral de Tar-
 ragona, el 1653
 f.88 Sermó de St. Narcís a St. Feliu de Girona, el
 1648
 f.94 Sermó d'acció de gràcies per la pluja, a la

- catedral de Perpinyà, el 1648
- f.136 A St. Francesco de Paula de Perpinyà, el 1648
- f.141 Al convent de predicadors de Perpinyà, el 1648
- f.292 Sermó d'acció de gràcies de St. Domingo de Soriano, a Perpinyà, el 1652
- f.295 Sermó de la festa de St. Domingo, a Perpinyà, el 1652
- f.205 Sermó de St. Rafael, a Perpinyà el 1652
- f.26 Sermó de St. Tomàs d'Aquino, a Perpinyà, el 1652
- f.270 Sermó de Sta. Bàrbara, a Perpinyà, el 1651
- f.253 Sermó de St. Nicolàs, a la Universitat de Perpinyà, el 1651
- f.272 Sermó de l'arcàngel St. Miquel, a la Real de Perpinyà, el 1651
- f.279 8 sermons "sobre el Padre Nuestro" predicats a Perpinyà el 1652, per Henrique Vidala
- f.343 Sermó de Sta. Caterina de Sena, a Perpinyà, el 1652
- f.352 Sermó d'acció de gràcies per la rendició de Barcelona "a la Conception de Maria", predicat a la catedral de Tarragona, el 20 de gener de 1653
- f.377 Sermó en la commemoració dels difunts, al convent de Sta. Caterina de Barcelona, el maig de 1653

Ms.1100. Sermonari de Serventus Fitor, O.P.

- f. 85 A Solsona, el 1655 per la rendició a Felip IV
- f. 136 "In Epiphania Dni." A Barcelona, el 1669
- f. 159 Dom. 4 post oct. Paschae. Al convent de Barcelona, el 1667
- f. 204 Dom.7 post 8 St. Trin. A la catedral de Barcelona, el 1655
- f. 218 In dedic. Al convent de Barcelona, el 1668
- f. 11 Diumenge 1er. d'Advent, a la catedral de Barcelona, el 1655
- f. 15 Diumenge 2on d'Advent, al convent de Barcelona, el 1666

Sermons en català :

Ms.1065

- f. 49 "In festo B. Sebastiani" a Guimerà, el 1625
- f. 309 "St. Hermenegildi", a la catedral de Barcelona, el 1636
- f. 239 Sermó al convent de Barcelona, 1640

Ms.1077

- f.117 "In nativitate Bne. Virginis Mariae", al con-

vent de Predicadors de Girona, el 1622.
 Al convent de Predicadors de Girona, el 1629
 Al convent de Predicadors de Girona, el 1637

- Ms. 1080. Sermons de Fr. Antoni Soler O.P. (mort el 1643, segons Collell 1965, p.268)
 Sermons en català i en castellà.
- f.17 "In festo Sancti Saturnini", a Sta. Caterina de Barcelona, el 1633
- f.58 Sermó de St. Favià i St. Sebastià, en el convent de Bell-lloc, el 1613
- Ms. 1085. Sermons en català, esmentant lloc i any:
- f.1 "Sermó Feria y Cinerum", a la Pobla, el 1652
- f.11 Fer. 6 post cin., predicat a la Pobla el 1652 i a Talarn el 1664
- f.21 Dominica P^a 4, predicat a la Pobla el 1651 i a Peralada el 1670
- f.29 Pro fer. 2. post dnica 1 quadrages., a la Pobla, el 1652
- f.63 Pro fer. 2 post dom. 2 quadrages., a la Pobla el 1652
- f.71 Fer.4 dom. 2 quad.ma., a la Pobla, el 1651
- f.132 Pro dnca. 4 quadrages., a la Pobla, el 1652
- f.139 Pro fer. 2 dom. 4 quadrag., a la Pobla el 1652
- f.144 Fer.3 post. dom.4 quadrag., el 1670 amb la nota "Es de fr. Hernando de Santiago, mercader nari en Barç^a. 1598"
- f.160 "Pro fer. 6 post Dom. 4 quadrag., a Agramunt el 1653
- f.178 Pro fer. 2 post dom. Passio, a la Pobla, el 1652
- f.192 In conversione B.M. Magdalenae, a la Pobla el 1652
- f.207 Domi. in Ramis palmarum, a la Pobla el 1652
- f.235 Pro Dnica. Resurrectionis Domini concio, a la Pobla, el 1652
- Ms. 1092. Sermons del cicle d'Epifania de Reginald Poch O.P. i d'altres. (x)=Reginald Poch
- f.48 (x) Sermó al convent de Predicadors de Girona el 1606
- f.131 Sermó a Llinàs, 1604
- f.233 (x) Sermó al convent de Predicadors de Girona el 1606
- f.243 (x) " " " " 1609
- f.267 Sermó a la catedral de Vic, el 1609

- Ms. 1100. Sermonari de Servent Fitor O.P.
- f.39 Dominica 3^a d'Advent a la catedral de Vic, el 1658
 - f.47 Dom. 4 d'Advent, a la Seu de Solsona, el 1654
 - f.51 In vigilia Nativitate Dni., a Vic el 1657
 - f.75 Sermo in Nativitate Doi. Nri. JChi., a la Poble el 1652
 - f.81 Sermo de Nadal a la Seu de Solsona, 1654
 - f.116 Sermo de la Circumsisió, a la Seu de Solsona 16
 - f.125 Sermó de la Circumcisió, al convent de Vic el 1660
 - f.112 Sermó de la Circumcisió, al convent de Vic, el 1661
 - f.136 Sermó de l'Epifania, a Vic, el 1658
 - f.149 Sermó "Pro dmca. 6ma.", a Vic, el 1649
 - f.169 Sermó "In festo St. Trinitatis", a Tremp, el 165
 - f.183 Sermó "3 post 8 Trin", a Vic, convent de Predicadors, el 1660
 - f.187 Sermó "In dominica 5 post 8 SS Trinitatis", al convent de Barcelona, el 1648
 - f.196 Sermó "pro Dmca. 6 post 8 S. Trinitatis", a Vi. el 1657
 - f.212 Sermó a la catedral de Vic, el 1658
 - f.222 Sermó a Vic, el 1657

- Ms. 1101. Sermons d'Advent i Quinquagèsima:
- f.16 Sermó al convent de Predicadors de Girona, el 16
 - f.42 " " " " " "
 - f.57 Sermó a la parròquia de St. Pere de Barcelona, 1640
 - f.82 Sermó a la catedral de Vic, el 1624
 - f.166 Sermó al convent de Sta. Caterina, el 1637
 - f.174 " " " el 1639
 - f.198 Sermó a la catedral de Girona, el 1633

214. Els 41 sermons predicats a les catedrals es distribueixen de la manera següent segons la llengua utilitzada:

A la catedral de Barcelona:

- 7 sermons en castellà, als anys:
- 1605. BUB, Ms. 1092, f. 324: Dom. in 7^a
- 1621. BUB, Ms. 1092, f. 231: Dom. 3ª post octava Epiphaniae
- 1623. BUB, Ms. 1092, f. 289: Dom. 5 post octava Epiphaniae
- 1626. BUB, Ms. 1065, f. 67 :In festo Sanc. Fabiani et Sebastiani.
- 1637. BUB, Ms. 1077, f.449. Sermó per "fray bramo"
- 1653. BUB, Ms. 1097, f.409. Sermó de l'Assumpció
- 1655. BUB, Ms. 1100, f.204. Dom. 7 post oct. Sm Trin.

1 sermó en català, a l'any:

1636. BUB, Ms. 1065, f. 309: Sermó de St. Hermenegild

A la catedral de Girona:

14 sermons en castellà, als anys:

1621. BUB, Ms. 1091, f. 202: Dom. 19 post Trin. et 21 post pent.
1624. BUB, Ms. 1091, f. 174: Dom. 22 post pentecostem
BUB, Ms. 1091, f. 239: In dom. ult^a post Trin. et Pen.
1626. BUB, Ms. 1091, f. 34: In festo Corp. Xri.
BUB, Ms. 1091, f. 103: In dom. infra oct. Corp. Xri.
BUB, Ms. 1091, f. 109: In die Ascensionis Xri. Dni.
BUB, Ms. 1091, f. 158: Dom. 8 post oct. Trin. et 10 post Pent.
BUB, Ms. 1091, f. 210: Dom. 4 post oct. Trin. et 6 post Pent.
BUB, Ms. 1091, f. 259: Dom. 21 post oct. Trin. et 23 post Pent.
1627. BUB, Ms. 1091, f. 196: Dom. 9 post oct. Trin. et 11 post Pent.
1628. BUB, Ms. 1091, f. 227: Dom. 5 post oct. Trin. et 7 post Pent.
1629. BUB, Ms. 1091, f. 271: Dom. 8 post oct. Trin. et 10 post Pent.
1631. BUB, Ms. 1091, f. 233: fragment d'un sermó
BUB, Ms. 1094, f. 20: (Cated) al de Gerona en tiempo de la peste de la villa de Perpiñan

1 sermó en català, a l'any:

1633 BUB, Ms. 1101, f. 198: In Quinquagesima

A la catedral de Tortosa:

1 Quaresma en castellà, a l'any:

1623. BUB, Ms. 1088, f. 137: Quaresma de Cristòstom Bonanich

A la catedral de Perpinyà:

4 sermons en castellà, als anys:

1617. BUB, Ms. 1092, f. 123: Dom 1ª post oct. Epiph. Sermó fet per Reginald Poch
1623. BUB, Ms. 1092, f. 279: Dom. 6 post oct. Epiph. Sermó fet per Reginald Poch
1644. BUB, Ms. 1097, f. 151: Sermó de les ànimes
1648. BUB, Ms. 1097, f. 94: Acció de gràcies per la pluja.
BUB, Ms. 1097, f. 128: Festa de St. Galderic

A la catedral de Vic:

3 sermons en castellà, als anys:

1606. BUB, Ms. 1092, f. 137

BUB, Ms. 1092, f. 144: Dominica pr. post oct. Epiph

1614. BUB, Ms. 1092, f. 199: Dominica 3ª post oct. Epiph

3 sermons en català, als anys:

1609. BUB, Ms. 1092, f. 267: Dom. 4ª post oct. Epiph.

1624. BUB, Ms. 1101, f. 82: Dom. 3ª Advent

1658. BUB, Ms. 1100, f. 212: In domca. ult. post Sª Trini

A la catedral de Tarragona:

3 sermons en castellà, a l'any:

1653. BUB, Ms. 1097, f. 74: Circumcisió

BUB, Ms. 1097, f. 352: Acció de gràcies per la rend
de Barcelona

BUB, Ms. 1097, f. 381: Apòstol Santiago

A la catedral d'Urgell:

1 sermó en castellà, a l'any:

1597. BUB, Ms. 1092, f. 177: Dom. 2ª post oct. Epiph.

A la catedral de Manresa:

1 sermó en castellà, l'any:

1653. BUB, Ms. 1097, f. 392: Fiesta de los cuerpos santos
Manresa.A la catedral de Solsona:

1 sermó en castellà, a l'any:

1655. BUB, Ms. 1100, f. 85: In Nativitate Dei

2 sermons en català; l'any:

1654. BUB, Ms. 1100, f. 47: Dom. 4 Adv.

BUB, Ms. 1100, f. 81: Sermo breu ho apuntaments per
dia de Nadal.

215. Sermons en castellà a les esglésies principals:

A Sta. Maria del Pi, al 1595 (Ms. 1077, f. 113)

" " al 1633 (Ms. 1077, f. 136)

" " al 1633 (Ms. 1077, f. 184)

A St. Pere de Barcelona, al 1634 (Ms. 1077, f. 200)

A St. Joan de Barcelona, al 1628 (Ms. 1065, f. 67)

A St. "Culgat" de Barcelona, al 1638 (Ms. 1077, f. 449)

A St. Feliu de Girona, al 1621 (Ms. 1091, f. 9)

" " al 1626 (Ms. 1091, f. 25)

" " al 1627 (Ms. 1091, f. 59)

" " al 1628 (Ms. 1091, f. 53)

A St. Feliu de Girona, al 1626 (Ms. 1077, f. 133)
" " " (Ms. 1077, f. 188)
" " al 1627 (Ms. 1077, f.247)
" " al 1630 (Ms. 1077. f.146)
" " " (Ms. 1077, f. 253)
" " al 1648 (Ms. 1097, f. 88)

A Sta. Maria la Real de Perpinyà (Ms. 1092, f. 54)

216. Sermons al convent de Sta. Caterina de Barcelona.
En castellà els anys 1643, al 1653, al 1666, al 1667 i
al 1668 (Mss. 1065, 1097 i 1100. Vegeu nota
214)
En català, al 1633, al 1637, al 1639, al 1640, al 1641
(Mss. 1065, 1080, 1100, 1101. Vegeu nota
214)
- Sermons al convent de Montsió de Barcelona (monges domi-
nicanes)
En castellà, als anys 1616 i 1639 (Ms. 1077. Vegeu nota
214)
218. Sermons al convent de predicadors de Girona.
En castellà els anys 1626, 1627, 1631, 1632, 1609, 1610
(Mss. 1091 i 1092. Vegeu nota 214)
En català els anys 1606, 1609, 1615, 1622, 1629, 1633,
1637 (Mss. 1077, 1092, 1101. V. nota 214)
217. Sermons al convent de predicadors de Perpinyà.
En castellà, el 1613, 1648 i 1652. (Mss. 1092 i 1097)
219. Sermons al convent de predicadors de Vic.
En català, el 1659, 1660 i 1661 (Ms. 1100. Vegeu nota
214)
220. Vegeu nota 214.
221. BUB, Ms. 1065, f. 309
222. BUB, Mss. 1097 i 1100
223. BUB, Ms. 1084. Conté sermons de Quaresma del dominic Pe-
Vives.
224. BUB, Ms. 1097, f.352. Com que a les catedrals es predic-
a més en castellà que en català, la tria de la llengua ca-
tellana no es vincula necessàriament a l'esdeveniment p-
tic.
225. BUB, Ms. 1100, f.85
226. Cisteller 1636, p. 22

227. Com Reginald Poch, que es declarava català en el pròleg de la seva obra Vida y milagros de San Galderique (1627)
228. Poch 1627
229. Poch 1627, "Advertencias para quien leyere"
230. Poch 1627, p. 119
231. Poch 1627, "Advertencias para quien leyere"
232. EUB, Ms. 1102
233. Domenech 1630. El títol veritable era Historia general de los Santos y Varones ilustres en Santidad del Principado de Cataluña... (Girona, Gaspar Garrich, 1630)
234. Domenech 1645
235. Domenech 1648. Citat per Aguiló 1923 nº 1200 (B)
- 235 bis. Domenech s.d. Citat per Collell 1965, p. 106 (B)
236. Taix 1592
237. Taix 1592, "Prolech del autor al devot lector", p. 5
238. Les edicions de 1597 i de 1649 -i també la de 1643 cita per Aguiló (Aguiló 1923, nº 944)- foren fetes per Seba de Cormelles. La de 1642 per Lacavalleria. La de 1677 per Mathevat. Totes a Barcelona.
La de 1685 a Girona per Palol.
239. Ferrer 1643
240. Ribes 1650. Citat per Aguiló 1923, nº 958 (B)
241. Maldonado 1632
242. Maldonado 1632, p. 1 "Aprovacio, y licencia de Monserrat Parareda"
243. Maldonado 1632, p. 2
244. Rocaberti 1668
245. Rocaberti 1669

246. Rocaberti 1669 "Al lector"
247. BUB Ms. 968, f. 10. Conté la resposta del P. Fr. Antonio de Lorea a Dídac Carli, prior del convent de Sta. Caterina de Barcelona: "Respuesta del P. Fr. Antonio de Lorea, Religioso de la Orden de Predicadores y su Coronista, a una Carta del M.R.P. Maestro Fr. Diego Carli, Prior del Convento Real de Santa Catalina Martir de la mesma Orden, en Barcelona. En que le avisa se le haze cargo en aquella Ciudad de que en el libro de la Vida del venerable Señor D. Fr. Pedro de Tapia Arzobispo de Sevilla, llamò Rebeldes a los Catalanes y Rebelde a Cataluña"
- Aquesta "Respuesta" és datada al 7 de gener de 1688. Conté una al·lusió a Cataluña desengañada d'Alexandre de Ros, a la difusió que ha tingut i al contingut injuriós per als catalans: "Aora viendo la confusion de las guas que en esa Ciudad an armado contra mi esos siervos de Dios me à ocurrido a la memoria un libro, que los años pasados vi en Madrid. No me acuerdo del nombre del autor, y me parece, sino me engaño, que es Catalan, y que le dedico al Señor Rey D. Felipe Quarto, y le puse por titulo, Cataluña desengañada. El libro es tan como que a cada paso se allara en Madrid, y es imposible que deje de aver llegado a Barcelona, y es fuerza le ayan visto esos siervos de Dios. Agora digo yo: quien dice Cataluña desengañada, la supone engañada. Las consecuencias que de aqui se infieren, bien las entendera qual quiere, aunque sea de poco entendimiento. Pues aqui de Dios. Como aquel Autor no ofendio a Cataluña con aquel libro todo entero y la ofendio el coronista lo sea solo con quatro renglones?"
248. Beltran 1973, p. 2 i 33
249. BUB Ms. 991 Cap. I, llib. II. És un període del qual hi es tenen dades suficients. A la font citada consta que el 1588 es fundà la província de San Josef de Catalunya amb desvinculació dels convents d'Aragó i València, pe segons Gabriel de la Creu, investigador dels orígens de la reforma carmelitana a Catalunya, en aquests anys la província era comuna a Catalunya, Aragó i València.
250. Gabriel de la Creu 1958, p. 119
251. Beltran 1973, p. 3
252. Gabriel de la Creu 1958, ps. 119 a 206

253. Entre 1580 i 1699, 807 professions o afiliacions als convents de Catalunya, de les quals només 74 es poden considerar de forasters.
254. BUB, Ms. 992, f. 6
255. Al convent de Lleida es moriren 19 carmelites en aquest període, dels quals dos eren aragonesos i 1 navarrès. A Tortosa, de vuit religiosos, dos eren aragonesos.
256. Beltran 1973, p. 8. Reprodueix un fragment del Ms. 5631 de la Biblioteca Nacional de Madrid, segons que explica a la nota 4 de la pàgina 30.
257. Beltran 1973, p. 8
258. AET. Registre de llicències ministerials. Llicències per a predicar corresponents a 18-XI-1593, 5-I-1595 i 20-X-1597.
259. Beltran 1973, p. 26. Reproducció dels decrets votats al definitori del Capítol provincial realitzats a Mataró el 28 d'octubre de 1598. Aquest és el segon dels deu decrets que es votaren.
260. BUB, Ms. 992, p. 9
261. I afegeix: "Y se ve claro q lo q les movia a los Prelados a tomar esto tan de veras era el zelo de la salud espiritual de las almas; pues los quatro diffinidores q en su diffinitorio Provincial pusieron este precepto con los demás susodichos todos eran castellanos ó de nacion ó criados allá en Castilla; y con todo esso mandavan con tanto rigor que se predicara en Catalan paraq la verdad evangelica fuese bien entendida, y entrara mas en provecho" (BUB, Ms. 992, p. 9)
262. Tot sembla indicar que els regulars anaven al seu aire i que la constitució del C.P.T. del 1591, essent arquebisbe de Tarragona Joan Terés, fou paper mullat que es desfèu en els llargs passadissos dels convents. Aquesta constitució, després de prescriure la predicació en català a Catalunya, deia: "Regulares vero si alia lingua etiam in ecclesiis suorum ordinum predicare presumpserint episcopus expresse eis contradicat et predicationem in tota diocesi interdicat" (V. Processus, p. 8). El decret del definitori de 1598 i el precepte de 1601 ens mostren que els carmelites continuaven predicant en castellà on volien.
- Aquests 10 darrers anys del XVI i els inicis del XVII són de pressió creixent del castellà i de respostes per part del sector català més conscient: l'atenció que dedica

al problema el C.P.T. de 1591, les prohibicions del carmelita Joan de Jesús, el canvi d'actitud de l'humanista Caça replegant-se en un nacionalisme crispat (V. Molas 1977 p. 83) són tres exemples que esbossen una situació que es reproduí aguditzada -hi havia una ocupació física- el 16

263. BUB, Ms. 992, p. 9

263 bis. Beltran 1973, p. 18

264. Beltran 1973, p. 28

265. Informació facilitada per Gabriel de la Creu, extreta de les dades del Libro de la fundacion y estado del convento de Religiosos Descalços de N.S. del Carmen de esta Villa de Mataron con notas.(1636). A AAM(Arxiu Arxiprestal de taró), Ms. "Carmelitas de S. José", ap. a), f. 268; i a ACA, Ms. 80 "Libro segundo de la Recepcion de los Novicios del Noviciado de St. Joseph d. Barcelona desde el Año. 1611 hasta el de 1662"

266. Josep de Jesús Maria 1642

267. Josep de Jesús Maria predicà el sermó de les ànimes a la Diputació el 1641, la quaresma de la catedral de Barcelona de l'any 1642 i la de la parròquia del Pi de l'any 1642. En aquest any predicà també durant les festes que celebra l'Acadèmia de St. Tomàs del convent de Sta. Caterina, per l'arribada de la relíquia del sant a Barcelona. Vegeu quadres A i B del capítol 3.2.1.6

268. BUB, Ms. 991. La causa de la seva no-inserció no la sabem. Potser Josep de Jesús Maria era un home de memòria "non grata" a la Catalunya espanyola de finals del XVII, per les seves idees polítiques que ell mateix havia cuidat de divulgar a través dels sermons pronunciats als anys 40; idees, primer, conciliadores -"...una gran fantasma entre aquest bon Rey, y sos leals Cathalans, y posada en mitg, espantant a Senyor, y a vassalls ab pensaments fantasticos ab paraules fingides, y de accions absolutes, los ha dividits, y apartats..." (Josep de Jesús Maria 1641, p. 309) que després es radicalitzaren -"per tot lo mon corra la rabiosa indignacio que los Castellans tenen contra nostre nacio Catalana" (Josep de Jesús Maria 1642, p. 3).

Justament encapçalant la impressió d'aquest sermó que es pronuncià amb motiu de la victòria de Perpinyà hi ha uns versos que recullen la seva fama de francòfil:

"Es un Pont Excellentissim
que ha vells, joves, y minyons,
a passat ab sos Sermons
a la part del Christianissim,
Predicador meritissim
que ponderant nostres mals
nos alivia dels treballs
y dels rigors de Castella,
y quant nos lleva lo be ella
ell nos posa al Celestial."(V. Josep de Jesus Ma-
ria 1642, f. 1)

269. BUB Ms. 956. També a BUB Ms. 991, f. 532 es parla dels 18 tractats que escrigué Fr. Antonio de San Mathias, i l'autor dels Anales es dol que no s'hagin publicat quan ja fa 40 anys de la seva mort.
270. BUB Ms. 1463. Els sermons de Quaresma són escrits en català.
271. BUB Ms. 991, f. 551
272. BUB Ms. 992, f. 630
273. Gabriel de la Creu 1952, p. 76 (B)
- 274 BUB Ms. 991, f. 567
275. loc. cit.
276. Dalmau 1615
277. loc. cit.
278. Massot 1699
- 279 Massot 1699, p. 31. El bisbe era Ponç de Gualbes.
280. Bada 1970, ps. 238-239. De fet, el que pretenien els reformadors castellans era unir totes les províncies en una de sola: la de Castella. Però això fou desaprovat per Rom
281. Massot 1699, p. 71
282. Massot 1699, ps. 178 i 251
283. Massot 1699, p. 324: "Fundacion del monasterio de nuestro Descalços, en la villa de Guissona". El relat de Massot diu així: "El Illustrissimo, y Reverendissimo Sr. D. Pablo

Duran, Obispo de Urgel, hijo de la Villa de Espareguera Obispado de Barcelona, favorecido de los Padres de la Escola Pia, de los quales avia recibido en Roma algunos agasajos, hallandose Auditor de la Rota, se dignò de mostrarse agradecido à la Religion y quando vino à su Obispado se trajo consigo algunos Religiosos, con animo de fundarles en su Obispado un Convento, y despues que estuvo en posesion de su Obispado, reconocido su terreno, por ser de su dominio la villa de Guissona, determinò de fundarles convento en ella, nombrò por Superior un Padre Melchior; començaron à obrar el convento à su modo, segun su instituto, y prosiguieron un quarto, hasta dos estadios en partes más, y en partes menos, sobre tierra: sucediò la muerte del Señor Obispo, y sucediò que al dicho Padre Melchior le diò mal de cancer en los pechos, juntamente con las guerras tan sangrientas de aquellas campañas de Lerida, y Balaguer, que dicho Padre viendo la falta del señor Obispo, y el terreno tan circuydo de trabajos, determinò bolverse a su Patria..."

Es curiosa la tergiversació dels fets que presenta el relat: Pau Duran no es morí, sinó que fugí del seu bisbat cap a zona filipista. La versió de Massot conclou amb la cessió als frares agustins del monestir de Guissona, després d'haver transcorregut sis anys sense que els escolapis l'haguessin reclamat.

284. Massot 1699, p. 251

285. Massot 1699, p. 285

286. "Despues el año 1643, por el mismo Rey Christianissimo fue electo Abad de San Cucufate del Vallés de la Orden de San Benito, y es una de las mejores Abadias del Principado de Cataluña, tres leguas de Barcelona". V. Massot 1699, p. 293

I Sanabre comenta la francofília de Sala Berart:

"Las mismas oraciones fúnebres pronunciadas por Gaspar Sala, el verdadero portavoz del alzamiento catalán en la iglesia de San Juan de Jerusalén y en el palacio de la Generalidad, fueron un canto a Francia..." V. Sanabre 1956, p. 141

287. Totes tres obres són atribuïdes a Sala Berart per Massot. De les tres només una ; el Epitome... , apareix signada per aquest autor, mentre que les altres dues són anònimes.

288. Sala 1636

289. Sala 1641 S.J.
290. Sala 1641 C., p. 452
291. Fuster 1968, p. 202 (B)
292. Massot 1699, p. 293
293. Sala 1641 S.J.: "y com jo he predicat dos Quaresmes continues en aquella illustre Cathedral (de Girona), que foren los anys de 1636 y 1637, he predicat dos vegades lo Sermo de Carlo Magno"
294. Massot 1699, p. 230
295. Citat per Massot, p. 32
296. loc cit.
297. loc. cit.
298. loc. cit.
299. Simon 1650, "Prologo"
300. Francisco de San Agustín, 1653
301. Al pròleg dedicat a Joan d'Àustria llegim: "Esta dicha espera Cataluña, desterrar sus enemigos. Esta quietud aguarda España de el esfuerzo de V.A. bolver a suà antigüas glorias. Esto suplica a Dios en repetidas oraciones, un humilde siervo de V.A."
302. Hernandez 1659
303. Francisco de San Agustín 1653, "Censura del P. Fr. Francisco Clemente Piñero"
304. Picanyol 1951, p. 9
305. Picanyol 1951, p. 14 ; nat a Esparréguera el 1580. Professor a la Universitat d'Osca i expert en Lleis. Visqué a Madrid i a Barcelona, on fou canonge de la catedral. A Roma, auditor de la Rota durant molts anys, d'on sortí per fer-se càrrec de la seu episcopal d'Urgell. Anà a Perpinyà acompanyant el virrei duc de Cardona i circulà el rumor que Duran era traïdor als catalans. Sortí del Principat i quan hi tornà ho féu amb les tropes del marquès de los Vélez a Tortosa. Morí a Saragossa el 1651.

306. Picanyol 1951, p. 17 (B)
307. Josep Poch la publicarà pròximament.
308. Santha 1972, p. 59: Carta d'Alacchi a Calasanç (2 de maig de 1638)
309. Santha 1972, p. 59 (B)
310. Calasanizio 1954, VI, 339. La carta segueix: "la quale con li forastieri che si portano bene è amorevole e pia...". Hi ha potser una al·lusió als forasters que es porten malament?. L'any 1638 Catalunya era ocupada per les tropes castellanés.
311. Santha 1972, p. 42
312. Calasanizio 1954, VII, p. 50
313. Calasanizio 1954, VII, p. 244
314. Es tracta del cardenal Cessarini, segons referència de Poch 1959, p. 11 nota 1.
- 314 Bis. Calasanizio 1954, VII, p. 314
315. Picanyol comenta en nota: "l'avviso della nuova fondazione di Cagliari, voluta dal Card. Protettore ed incoraggiata in fondo dal Calasanizio, appunto perché nella sua mente essa avrebbe dovuto servire da trampolino ed aiuto per le future fondazioni di Catalogna" (Calasanizio 1954, VII, p. 314)
316. Santha 1972, p. 192
317. loc. cit.
318. Santha 1972, p. 239
319. V. nota 283
320. Aguilar 1635, f. I
321. Aguilar 1635. Aprobacion de Fray Ealdirio Ros.
322. ACB. Correspondència Capítol. Carta de Pláçido de Aguilar a Pau del Rosso (9 d'agost de 1636)
323. Lozoya 1638

324. ACB. Correspondència Capítol. Carta de Plácido de Aguilar a Pau del Rosso (9 d'agost de 1636): "Sr. aca (Madrid) me tienen por Catalan tan apasionado..."
325. DACB XI, 1907, p. 216
326. Vidal 1644
327. Vidal 1644 J. II
- 327 bis. Un cop d'ull a l'índex de la Biblioteca dels mercenaris ens aporta alguna dada més sobre la sort del català i del castellà en el si d'aquest orde. Els títols dels sermons castellans que hi constaven omplen 30 folis (del 69 al 99). Els "predicables" catalans i portuguesos n'ocupen només un foli i mig (el 111 i part del 112). Aquests "predicables" catalans són llibres de doctrina: les Platiques de Doctrina Christiana de Francesch Baucells, la Practica del Catechisme Roma de J.E. Nieremberg, el Catechisme Pastoral de Josep Plens, el Alivio de Pastors de Josep Formiguera i les Platicas Doctrinals de Pere Salsas (BUB, Ms. 1500)
- Segons el Inventario general de Manuscritos de la Biblioteca Universitaria de Barcelona, aquest Indice General de esta Biblioteca del Convento de la Merced de Barcelona és fet sobre paper del segle XVIII-XIX (v. Miquel 1961, t. III, Ms. 1500)
328. Sanahuja 1959, p. 335
329. Fornes 1645, "Dedicatoria"
330. BFB , Ms. "Libre aont se continuen..."
331. ob. cit. f. 52-55
332. BFB Ms. Escorn. 4A-1
333. BFB. Patentes 1662-1715. No hem pogut saber si ho feren també els provincials anteriors al 1662, perquè faltaven els exemplars de Patentes dels anys precedents.
334. BUB, Ms. 1182
335. BUB, Ms. 1182, f. 3
336. Ximeniz 1641

337. Serra 1676

338. La polèmica de la llengua que es desenrotllà als Concilis Provincials esmentats l'hem resseguida a través del llibre Processus Iuris Ecclesiastici, que ens ha arribat a nosaltres amb tot l'aspecte d'una edició pirata, sense peu d'impremta ni data de publicació, amb el nom de l'autor que sembla posat a gratcient perquè passi desapercebut i, a més, amb la llegenda que consta ja a la coberta "Editio privata, ad usum exclusivum peritorum in re historica ecclesiastica". El Processus és un recull valuosíssim i prolix fet per Sanç Capdevila, prevere i arxiver de l'arxidiòcesi de Tarragona, dels documents i decrets sinodals que tracten sobre la instrucció de la doctrina cristiana, la predicació de l'Evangelí, l'elecció de vicaris generals i la concessió de beneficis eclesiàstics a la Província Tarracoenense, des del Concili Provincial del 1357 fins al del 1727, com també d'altres escrits que es publicaren sobre aquests temes a les diferents diòcesis, fora del marc dels Concilis Provincials esmentats.

El llibre conté també un catàleg de les edicions de catecismes congudes des de 1568 fins al 1928, amb la referència d'autor, lloc de l'edició i llengua utilitzada. El fet que se'ns digui en aquest índex que el catecisme de Perelló i Pou, datat el 1928, és en curs d'impressió ens fa suposar que cal datar el Processus en aquest mateix any.

La polèmica sobre quina havia de ser la llengua de la predicació, que va esclatar amb força als Concilis dels anys 1635-36 i 1636-37, hi fou recollida acuradament, de manera que res de substancial que contingui les actes d'aquests Concilis no n'ha estat omès.

339. Es tracta del Memorial en defensa de la llengua castellana para que se predique en ella en Cataluña, de Juan Gómez Adrín (en realitat, Alexandre de Ros), i del Memorial en defensa de la llengua catalana, para que se predique en ella en Cataluña, signat per Diego Cisteller. Atribuïda a l'arquebisbe de Tarragona hi ha una Respuesta al Memorial que se dio al Concilio Provincial Tarracoenense para que prohibiesse el predicar en lengua Castellana dentro de su corona.

340. Per això es pot entendre que el 1901 es publicués el Memorial de Cisteller traduït al català -Memorial en defensa de la llengua catalana para que's predique ab

ella a Catalunya (Barcelona, 1901)- i que a la "nota prèvia" de N. Font i Sagué es digui: "Lo folleto que avuy publiquem es interessant per tots conceptes y quasi podriam dir molt bé de actualitat, puix los arguments del Doctor Adriu (sic), que ab lo que's veu devía ser un castellanista convençut, tan ben rebutats pel Doctor Cisteller, son los matexos que avuy posan los partidaris de la predicació castellana á Catalunya" (Cisteller 1901, p. 5)

L'existència del Processus Iuris Ecclesiastici (V. nota 338) és també indicativa de la vigència del tema en ple segle XX. L'obra, escrita durant la Dictadura de Primo Rivera pel prevere Sanç Capdevila, seguint l'encàrrec del cardenal Vidal i Barraquer, tenia la intenció -segons que ens ha informat Modest Prats- d'assabentar el Vaticà que la defensa que l'Església feia de la predicació en la llengua del país no era pas una cosa nova, com algú volia fer creure, sinó que s'arrossegava de centenars d'anys enrera.

Igualment és significatiu que la polèmica conciliar esdevinguda a mitjan XVII fos traduïda en català, si bé amb errades importants, per Ivon l'Escop a La llengua de l'Església, l'any 1932.

341. Sense anar més lluny, les úniques referències que hem trobat a les Actes Capitulars de la catedral de Barcelona són una carta del degà, Pau del Rosso, adreçada al Capítol el 20 de juny de 1636, a les acaballes del Concili Provincial celebrat a Tarragona, on notifica: "Se fa Constitutio que nos puga predicar sino en lengua cathalana los Advents y Quaresmas, y que los Cathalans no pugan predicar en castella" (ACB, Actes Capitulars. Pau del Rosso a son Capítol, 20-VI-1636)

L'altra és aquesta lacònica nota, amb data de 17 de març de 1637: "que lo pr. sindich del capítol continua en fer sas protestas sobre lo predicar en catala" (ACB, Actes Capitulars. Pau del Rosso a son Capítol, 17 de març de 1637)

A les Actes Capitulars de la catedral de Vic no hem trobat ni això (AEV. Actes Capitulars)

342. A Processus (ps. 13 a 71) podem llegir els noms dels conciliars presents en les sessions en què es debaté algun dels temes conflictius esmentats. Recordem que entre els pares conciliars que hi assistiren hi havia personalitats que se significaràn tant en la defensa de Catalunya, com Pau Claris, aleshores canonge, síndic del Capítol d'Urgell.

343. Processus, p. 17
344. Processus, p. 17
345. Processus, p. 17
346. Processus, p. 18
347. Processus, p. 17
348. Processus, p. 18
349. Processus, p. 19
350. Processus, p. 19
351. Processus, p. 17
352. El Memorial del bisbe de Tortosa es pot llegir sencer a l'Apèndix
353. Vegeu nota 339
354. DACB XII, 1910, p. 78
355. Processus, p. 34
356. Processus, p. 49
357. Processus, p. 68
358. Processus, p. 68 i 69
359. N'hi havia dos a Catalunya, segons Cisteller. (Cisteller 1636, p. 23)
360. Processus, p. 37
361. Processus, p. 38 i 39
362. Processus, p. 39
363. Processus, p. 39
364. Processus, p. 42
365. Processus, p. 42

366. Processus, p. 42
367. Processus, p. 42
368. Processus, p. 37
369. Les limitacions que fixa Pau Duran són: "Que lo dit arbitre no tinga lloch en quaresma ni Advent, en les catedrals ni parroquies ni en ningun altre temps, exep-
tat en ocasió quey hage molts estrangers, ara sie per
rahó de vinguda de algun gran Príncep o de algun exer-
cit, o de numero considerable destrangers, que en tal
cas carregant la consciencia dels Prelats puguen donar
licencia ques predique en la llengua conforme a la oca-
sió, en alguna yglesia o yglesies destinades particu-
larment pera la dita ocasió y no de altra manera..."
(Processus, p. 38)
370. Processus p. 39. Vegeu també capítol 3.2.1.2 Els ordres
monàstics.
371. Processus, p. 40
372. Processus, p. 40
373. "Notum est quod lingua naturalis et comunis Regni Va-
lentie est lingua Cathalana"(Processus, p. 40)
374. Processus, p. 43
375. Era la sessió 22 del Concili de 1636-1637. Els delegats
del Consell de Cent eren D. Lluís de Rajadell i Franco.
Romeu (Processus, p. 34)
376. "Pro constitutionibus Tarraconensibus super idiomate
in concionibus ad cataloniae plebes" (Processus, p. 51)
377. En aquest cas la mala fe és claríssima: al segle XIV
la cohesió política i lingüística de la Corona d'Aragó
era molt diferent a la que tenien al XVII els antics
territoris que configuraven aquesta Corona.
378. "Quam inequale et Ecclesiis Damnosum sit ut dignitates
canonicatus Beneficia curata et alia Ecclesiastica etiam
regularia ab illis obtineantur qui sunt exterae natio-
nis et extra Cathaloniae Principatum et Commitatus Ros-
sillionis et Ceretaniae, proclamant sane tot caonicae
sanctiones, tot litted, iurgia et questiones. Et irre-

parabilia damna et incomoda quae inde ad haec usque tempora manarant maxime in beneficiis curatis in quibus exteri rectores propter diversum idioma, neque populo verbum Dei cum fructu predicare, fidelium confessiones intelligere neque alia sacramenta comode possunt ministrare: unde hominum devotio refrigescit, cum vident meliora beneficia a suis antecessoribus dotata et pinguis ditata ab exteris possideri: minuitur etiam cultus divinus, animarum cura negligitur, Jura ecclesiarum depereunt, et naturales hujus principatus et dictorum Comitatum, cum sibi in Beneficiis externos praeponi intuentur ad divinarum et humanarum litterarum usum non anhelant; Tantis igitur incommodis occurere rei publicae incolumitati prospicere, et cathalanorum animos ad bonarum litterarum studia vehementius excitare cupientes, Sacro Approbante Concilio statuimus et quod jam in Aragonia, Valentia et Castella regnis noscitur statutum salubriter ordinamus. Ut nullus praefata beneficia in Cataloniae Principatus et Comitatus Rossilionis et Ceritania obtinere neque possidere possit, nisi qui fuerit catalanus aut in dictis comitatibus natus aut illi qui istorum fuerint filii aut diocessani hujus Provinciae Tarraconensis in illa diocessi cujus sint diocessani. Et ut haec constitutio majus obtineat robur firmitatis sancimus ut omnes Prelati, Dignitates, Capitulares et aliae personae ecclesiasticae etiam regulares suarum Prebendarum et Beneficiorum respective possessionem capere non possint, nisi prius jure jurando affirmaverint hanc constitutionem ab eisdem ad unguem observatum iri, imo neque capitula conventus comunitates aut alia persona possessionem dictarum Prebendarum et Beneficiorum prelibatis Prelatis et aliis tradere teneantur nisi de hac constitutione per illos observanda juramentum prestiterint, quod si contra premissa aliquid contra fecerint, collationes aliis quam predictis personis facta, et possessiones traditae et omnia inde sequuta omni careant firmitate nullitatisque vitio absque alia declaratione subjaceant" (Processus, p. 47 i 48)

379. Processus, p. 51

380. Processus, p. 52:" in Principatu Cataloniae non sunt habendae cociones ad plebes nisi idioma materno cathalano et non castellano exceptis quibusdam particularibus casibus raro contingentibus eo modo solum quo necessitas postulaverit et quantum exegerit iuxta Sacrorum Canonum statuta"

381. Processus, p. 56
382. Processus, p. 56
383. Processus, p. 57
384. Processus, p. 59
385. Processus, p. 58
386. Diu Broquetes: "Sane si concionatores ejus obicis ignari ab ipsis positi non minus peccarent quam si ex negligentia ex eorum manibus in terram caderet Corpus Christi; quid eos dicemus commissuros si prudentes et scientes Corpus Christi in terram proiicerent dedita opera ac quasi calvinistae ut conculcarentur jactarent? Id ipsa faciunt concionatores qui postquam sunt admoniti lingua peregrina et comuniter ignota concionantur apud eos quibus ea lingua peregrina est" (Processus, p. 61)
- I continua: "Ex his constare satis videtur merito Patres Provincialis Tarraconensis Concilii, Tarracone ac Barcinone celebrati anno Christi 1591, Sancisse ne in provincia Cataloniae pro ipsis indigenis aliter conciones haberentur quam idiomate materno et Catalano. Sed quia suadente diabolo et dormientibus ejus constitutionis executoribus ejusdem prevaricatio et abusus quem non inmerito morbum appellarunt ipsius decreti conditores sic inolevit et invaluit ut et inminutus fuerit numerus concionatorum idiomatis vernaculi et auctus peregrini in majus detrimentum animarum grassantibus et populantibus delictis et magis ac magis eliminatis virtutibus..." (Processus, p. 62)
387. Processus, ps. 65-66
388. Processus, p. 66
389. ACB. Correspondència Capítol. Carta del Capítol de Girona al Capítol de Barcelona (29 de juliol de 1637)
"Carta del Capítol de Gerona sobre que Dna Eleonor Agullana havia presentat un Benefici de la Bisbal a un Criat seu Castella lo que es contra Constitussio y que lo Sr. Bisbe de Gerona no li auria volgut despatxar la possessió"

390. loc. cit.
391. ACT. Registre cartes 1635-1637. Carta del Capítol de Tortosa al predicador de la Quaresma (22 de gener de 1637). Cit. per Basili de Rubí 1977, p. 411, n. 12 (B)
392. Mestre 1920, p. 10 (B)
393. ACB. Correspondència Capítol de Barcelona. Carta de Fray Plácido de Aguilar al Capítol de Barcelona (9 d'agost de 1636)
394. loc. cit.
395. Pel ressò de la polèmica més enllà dels Concilis de 1635-1636 i de 1636-1637, vegeu nota 340.
 Quant a la polèmica esdevinguda en el si dels Concilis Provincials de la Tarraconense, emmarcaríem la seva cronologia entre dues dates gairebé equidistants als dos Concilis de la dècada dels 30 que foren l'escenari de la discussió més violenta i apassionada: d'una banda, el Concili Provincial Tarraconense del 1591 que decidí, seguint l'esperit de Trento, que la predicació es fes en català a Catalunya: "Precipimus, sacro aprobante Concilio, ut in hac Provincia omnes Predicadores in Principatu Cathaloniae lingua Cathalana, in Regno Aragonum lingua materna et naturalis illius Regni, in Regno Valentie lingua valentina et non alia concionetur" (Processus, p. De l'altra, el de l'any 1684 on es recordava que serien castigats amb determinades penes aquells que durant quinze dies d'un mateix any prediquessin en castellà: "Praecipimus et mandamus, ut qui per quindecim diebus sive continuos sive interpolatos in uno anno defecerint, poena quinquaginta ven centum regalium Barchinonensium (Arbitrio Episcopi) pro ejusdem Ecclesiae refitiendis ornamentis, puniantur" (Processus, p. 73)
396. V. Cisteller 1636, p. 27. La irrupció freqüent de la llengua castellana en la predicació va provocar la constitució sobre la llengua de la predicació al Concili Provincial de 1591. V. nota 395.
397. Nadal i Farreras 1982 (B)
398. V. "Els jesuïtes", dintre del capítol 3.2.1.3
399. Cisteller 1636, p. 29
400. El Manuscrit té una dedicatòria "Al curioso lector":

"Casi año y medio a passado desde que acabe el segundo tomo de estas cosas varias y notablos hasta que e començado este tercero. La edad cansada (que son ya 65 años y meses los que tengo de edad) la cortedad y flaqueza de la vista, y otros muchos impedimentos me acovardavan y detenian: pero el ver tantas cosas dignas de memoria, que se quedavan sepultadas de un sempiterno olvido, por no hallarse personas aficionadas a tomar este provechoso y honrrado trabajo, me ha alentado, y dado animo para romper con todos los dichos impedimentos, y emprender este tercer tomo. Seran muy pocos los ratos (amigo lector) que podre emplearme en hazerte este servicio, por averse añadido a los demas estorvos, el ser yo Prior deste Convento de Santa Cathalina martyr de Barcelona, que es fuerza estar ocupadissimo...". Signa Fr. Gaspar Vicens, a 2 de gener de 1633.

401. Imprès s.d., s.l. De tota manera és fàcilment datable al 1636, per les al·lusions al que s'ha esdevingut al Concili Provincial d'aquest any i perquè fou respost per Cisteller en un Memorial datat al 1636. El Memorial de Gómez Adrín es troba a la Biblioteca de Catalunya, F.B. 9966, i n'hem tret còpia per incloure-la a l'Apèndix.
Aquest Memorial es pot llegir també al ms. 1010 de la Biblioteca Universitària de Barcelona
402. Gómez Adrín (1636), f. A 294
403. Gómez Adrín (1636), f. A2 295
404. Gómez Adrín (1636), f. A2 295
405. Gómez Adrín (1636), f. A2 295
406. Gómez Adrín (1636), f. A2 295
407. Gómez Adrín (1636), f. 299
408. Gómez Adrín (1636), f. A3 296
409. Gómez Adrín (1636), f. 303
410. Gómez Adrín (1636), f. A5 298
411. Gómez Adrín (1636), f. A5 298
412. Gómez Adrín (1636), f. 303

413. Gómez Adrín (1636), f. 299
414. Gómez Adrín (1636), f. 302
415. Gómez Adrín (1636), f. A4 297
416. Gómez Adrín (1636), f. A4 297.
La predicació lligada a la capacitat de l'auditori ocupa bona part d'un sermó de St. Fabià i St. Sebastià predicat per un dominic al convent de Sta. Caterina de Barcelona, l'any 1643. N'extraïem aquest fragment: "Avia X^e predicado en la cima y cumbre del monte a sus discipulos aquel sermon famoso q. verdaderate podemos llamar de oposicion(...) sermon levantado de punto lleno de paradoxas(...) puestas muy de la otra pte. de todo lo q. puede alcaçar el humano discurso. y acabado este sermon baxo luego a lo llano y puesto de pies sobre un repecho predico a toda la gente vulgar...
De manera que da doctrina X^e para todos, doctrina en lo alto, y doctrina en lo baxo en el mote y en lo llano, pa. doctos y pa. ignorates" (BUB, Ms. 1065, f.59)
417. Gómez Adrín (1636), f. A5 298
418. Gómez Adrín (1636), f. A5 298
419. Gómez Adrín (1636), f. A4 297
420. Gómez Adrín (1636), f. 301
421. Gómez Adrín (1636), f. 301
422. Gómez Adrín (1636), f. 301
423. Gómez Adrín (1636), f. 302
424. Gómez Adrín (1636), f. 299
425. Impres a Tarragona, a la impremta de Gabriel Roberto, l'any 1636. Hi ha un exemplar a la Biblioteca de Catalunya, F.B. 5174, d'on n'hem tret còpia per incloure-la a l'Apèndix.
També consta als Ms. 1010 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, f. 195
426. Cisteller 1636, f. 25

427. Cisteller 1636, f. 25
428. Cisteller 1636, f. 24 i 26
429. Cisteller, al llarg del Memorial la considera un mes-
ter pastoral com un altre, encaminat a salvar ànimes.
Per això cal que la predicació sigui fàcil i en llen-
gua del país.
430. Cisteller 1636, fs. 22 i 26: la castellanització només
afecta Barcelona, i encara; p. 23: un bisbe que no par-
li el català no pot ser entès pel poble; p. 25: la lec-
tura és una activitat pròpia de cert sector culturalit-
zat, no de tothom.
431. Cisteller 1636, f. 26: el predicador extern a la parrò-
quia ha d'observar el mateix capteniment del vicari or-
dinari.
432. Cisteller 1636, f. 26
433. loc. cit.
434. Cisteller 1636. Dedicatòria.
435. Cisteller 1636, f. 27
436. Cisteller 1636, f. 27
437. Cisteller 1636, f. 25
438. BUB, Ms. 1010, f. 206
439. Mentre que els dos Memorials els hem reproduït a par-
tir de la versió impresa que ens ofereixen els Fullets
Bonsoms, la Respuesta... l'hem copiada dels Ms. 1010
únic lloc on l'hem poguda llegir.
440. Bosch 1628
441. Processus, ps. 22 a 27, ps. 39 a 41 i ps. 51 a 62
442. Bosch 1628, p. 25
443. Bosch 1628, p. 24
444. Cisteller 1636, p. 21

445. Cisteller 1636, p. 23
446. Cisteller 1636, p. 24
447. Cisteller 1636, p. 23
448. Processus p. 39
449. Antolínez de Burgos, bisbe de Tortosa, al Concili Provincial de la Tarraconense dels anys 1635-36. V. Processus p. 19
450. Antolínez de Burgos al C.P.T. del 1635-36. V. Processus, p. 25
451. Cisteller 1636, p. 22
452. Cisteller 1636, p. 26
453. loc. cit.
454. BUB Ms. 1077, f. 200. Sermó a l'església de St. Pere de Barcelona, l'any 1634.
455. Processus, p. 22
456. Gaspar Gil, bisbe de Vic, al Concili Provincial de la Tarraconense dels anys 1636-37. V. Processus p. 66
457. BUB Ms. 1102
458. loc. cit.
459. Gómez Adrín (1636), f. A2 295
460. Gómez Adrín (1636), f. A2 295
461. Gómez Adrín (1636), f. A2 295
462. Cisteller 1636, p. 25
463. Gómez Adrín (1636), f. A3 296
464. Gaspar Gil, bisbe de Vic, al Concili Provincial de la Tarraconense de 1636-37. V. Processus p. 42
465. Gómez Adrín (1636), f. 299

466. "de cinquanta años a esta parte (que solos estos corren que entró la predicacion Castellana en Cataluña)". A Cisteller 1636, f. 27.
L'antiguitat del fenomen permeté a Aldrete d'escriure el 1606: "En Cataluña y mas en el Reino de Valencia todos los sermones se hazen en Romanze, el cual saben y hablan todas las personas que son de alguna suerte, si bien la gente ordinaria usa la suia natural catalana, diversa de la nuestra" (Aldrete 1606, p. 100)
467. Professó de la Via-Crucis 1665. "Al lector". Citat per Puntí 1955.
468. Segons Pau Duran, només hi havia tres o quatre estudiant valencians a la Universitat de Lleida; no 304, com mal interpreta Ivon L'Escop i recull Comas (Comas 1972, p. 358). Les paraules de Pau Duran són: "In Illerdensi universitate et civitate esse quidem escolasticos Aragoniae et Regni Valentiae, sed ex Regno Valentiae adeo paucos quod ut implurimum adsunt tres vel quatuor ut notum omnibus est, prout etiam notum est quod lingua naturalis et comunis Regni Valentiae est lingua Cathalana. Ex Regno autem Aragoniae confluunt plures ad dictam Universitatem quam ex Regno Valentiae, fere omnes ex dicto Regno Aragoniae confluentes ad dictam Universitatem exceptis quatuor vel quinque ut in plurimum esse ex districtu dicti Episcopatus Ilerdensis sito in dicto Regno Aragoniae, in toto quo districtu dicti Episcopatus dicti Regni, lingua comunis et naturalis est lingua cathalana qua utuntur ab ineunti etate" (Processus, p. 40). Pau Duran creu, doncs, que els únics estudiants forasters de la Universitat de Lleida que no entenen la llengua catalana són els quatre o cinc aragonesos provinents de la zona de parla castellana de l'Aragó.
Segons Serra Ràfols, la clientela aragonesa que tenia la Universitat de Lleida havia minvat extraordinàriament d'ençà de la creació de l'Estudi General d'Osca, cosa que havia comportat la pràctica desaparició dels estudiants navarresos que també havien freqüentat Lleida quan no tenien altres possibilitats més properes. (Serra Ràfols 1968, p. 21)
469. BUB, Ms. 1010, f. 206
470. loc cit.
471. loc cit.

472. Gómez Adrín(1636), f. A2 295
473. BUB, Ms. 1010, f. 206
474. loc. cit.
475. loc. cit.
476. loc. cit.
477. loc. cit.
478. loc. cit.
479. Vegeu Prats 1979, ps. XXI a XLI
480. Nadal i Farreras 1982
481. Bosch 1628, p. 18
482. Bosch 1628, p. 24
483. Gómez Adrín (1636), f. 301
484. BUB, Ms. 1010, f. 206
485. Gómez Adrín (1636), f. 301
486. Gómez Adrín (1636), f. 302
487. Cal dir que, per a Gómez Adrín, la llengua castellana servia també per a fer un sermó "fàcil". La facilitat no derivava de la tria de la llengua - català i castellà eren comuns a Catalunya i llengües enteses per la majoria- sinó de la manera com s'utilitzava aquesta llengua: "A las palabras del Concilio Tridentino sess. 5 vers. De reformatione, cap. 2, que parecen opuestas al predicar en Castellano en Cataluña, respondo que allí no habla el Concilio sino de la facilidad de que han de usar en el Púlpito los Ministros Evangélicos, midiéndose con la capacidad del Auditorio. Cum facilitate sermonis. Esso tanto obliga al que predicó en Catalán como en Castellano" (Gómez Adrín (1636) A3 296)
488. Bosch 1628, p. 24
489. Bosch 1628, p. 25

490. Bosch 1628, p. 28
491. Bosch 1628, p. 28
492. Bosch 1628, p. 28
493. Bosch 1628, p. 24
494. Bosch 1628, p. 24
- 494 bis. Pau Duran al Concili Provincial Tarraconense de 1636-37:
"...concionatores Gotholani qui praedicant alia lingua
in cathalonia ut inplurimum non moventur spiritu Dei
sed esse ex illis de quibus ait Divus Paulus, Prurien-
tes auribus, et moueri ad predicandum alia lingua ut
inplurimum plaudeant auribus et non spiritui ut sibi
nomen acquirant, non apud Deum et homines spirituales
et filios lucis sed apud filios hujus seculi" (V. Pro-
cessus, p. 40)
495. Francesc Broquetes al Concili Provincial de la Tarraco-
nense de 1636-37: "datur intelligi quod non se debeat
Ecclesiae Doctor de acurati sermonis ostentatione jacta-
re ne videatur Ecclesiam Dei non velle edificare: sed
magis se quantae sit eruditionis ostendere" (V. Proces-
sus, p. 56)
496. Bosch 1628, p. 25
497. loc. cit.
498. loc. cit.
499. Gómez Adrín (1636), f. A1 294
500. loc. cit.
501. A Processus, p. 57. Vegeu nota 42
502. Gómez Adrín (1636), f. A3 296
503. BUB, Ms 1010, f. 206
504. Bosch 1628, p. 19. Una valoració tan clara i sense re-
serves no la trobem en aquest segle fins al 1667, en
boca del valencià Joan Baptista Ballester, que a la de-
dicatòria "Al lector" del seu llibre Ramellet del bateig
(València 1667) diu: "Que sia la lengua Valenciana millo-

que totes les de Europa, en après de la lengua Sancta, que es la Hebrea, a no haver yo defensat en publiques conclusions, nom atreviría a estamparo y es cert, perque además de la gracia, brevetat, concisió, mes que lacónica, y energía sua, es molt sentenciosa, significativa, conceptuosa y aguda y té emfática valentía, força y magestat en ses paraules" (Citad per Ribelles Comín 1943, III, p. 35)

505. Bosch 1628, p. 28

506. loc. cit.

507. Bosch 1628, p. 29

508. Bosch 1628, p. 28

509. Bosch 1628, p. 19

510. loc. cit.

511. Despuig 1877, p. 141

512. Manescal 1602

513. Manescal 1602, "Al lector"

514. Manescal 1602, p. 78

515. loc. cit.

516. Osona 1638, p. 17

517. Osona 1638, p. 17 i 18

518. Osona 1638, p. 18

519. Pau de Sarrià 1639, p. 35. També Sala Berart comparteix aquest punt de vista: "solo hallareys escaso al Catalan on las palabras: pero en obras, el mas generoso" (Sala 1639, p. 17) És potser per aquesta carència de la llengua que Gaspar Sala Berart solia triar el castellà per als seus sermons.

520. Despuig 1877, p. 141

521. Gómez Adrín (1636), f. A5 298

522. Gómez Adrín (1636), f. 303
523. loc. cit.
524. loc. cit.
525. Ros 1646, p. 239
526. Ros 1646, p. 240
527. V. Processus, p. 39
528. loc. cit.
529. Cisteller 1636, f. 27
530. Cisteller 1636, f. 24
531. Cisteller 1636, f. 26
532. Herrero 1942 (B)
533. BUB Ms. 1102, f. 2 "Proemi al Lector"
534. loc. cit.
535. loc. cit.
536. loc. cit.
537. El manuscrit és de l'any 1587. Citat a Processus, p. III, nota 4.
538. loc. cit.
539. Osona 1636
540. Osona 1638
541. Osona 1636, "Aprovacion de Fr. Agustín Osorio"
542. Osona 1638, "Aprobacion del Padre Vicente Navarro"
543. Osona 1638, "Aprobacion del P. Alexandro de Ros".
No creiem que es tracti del mateix Alexandro de Ros de la Cataluña desengañada i, per tant, del Gómez Adrín del Memorial en defensa de la lengua castellana, para que se predique en ella en Cataluña: fóra molt es-

trany que dos anys després de publicar el Memorial prologués un sermó en català amb aquests termes encomiàstics envers la llengua que tant havia titllat de curta i encongida i que volia reservar per a la predicació adreçada als ignorants.

Rubió creu que són dues persones diferents: el canonge de Tortosa anticatalà i el jesuïta que creu en les possibilitats expressives d'aquesta llengua (Rubió 1931, IV, p. 502). Però Batllori diu de l'autor de la Cataluña desengañada que era un ex-jesuïta (Batllori 1971, p. 316). Caldrà completar la biografia de les dues personalitats.

544. Osona 1638, p. 18. Osona segueix utilitzant la mateixa imatge per cantar les excel·lències de la nació catalana: "A Natio Cathalana esforçada y bellicosa que encara que en efecte se ignorassen tas proesas de ton silenci y callada condicio inferira quisvulla ton valor biesarro, ton natural invincible; que pareguda que eras a la divina cepa en tenir la virtut efectiva represada; que semblant que eras a Deu en tenir pocas paraulas y axi no es molt que sies tan prodigiosa en las obras tan portentosa en las hazanyas, que Nacio que poch parla es forçós que tinga moltes mans..." (Osona 1638, p. 18)
545. Estaper 1642. "Censura y aprobacio de Miquel Joan Osona.
546. loc. cit.
547. Estaper 1642, p. 1
548. En castellà el sermó de la Immaculada del 1633, el sermó de l'aniversari dels herois catalans difunts el 1639, l'oració fúnebre a la mort de Pau Claris de 1641. En català el sermó de St. Jordi de 1641. Vegeu "Els gustins" dins el capítol 3.2.1.3
549. Puigvert 1641, p. A3. És un sermó dedicat al marquès de Brézé, mariscal de França
550. Ribelles 1644 Ep.
551. Ribelles 1644 Ep., p. 2. També la dedicatòria a La Mothe, que precedeix el sermó, és culterana: "Aspira Senyor, glorios Marte de aquesta provincia, mon alien-to ha un gran atreviment, aflecta ma voluntat una gran empresa, exposant a les clares llums de la comuna censura de tan luzit ingeni lo que sepultat en las oscu-

ras tenebras del silenci escusava la nota de immensos tropeços, un discurs dich que ab dilatadas clausulas repeti ma llengua en la festivitat de la adoracio dels Reys..."

552. Ferran 1648, p. 5

553. Memorial Histórico Español 1893, vol. XXV, p. 477, num. 1060. Carta de Jaime de Mijavila á Rafael Montaner, desde Barcelona á 27 de Febrero de 1641: "En esta carta se hace constar, que los tragineros no querían recibir las cartas cerradas, y que todos los predicadores hablaban en catalán, porque se les había prohibido hablar en castellano" (Archivo Municipal de Barcelona, "Cartas comunes originales" 1641 á 42)

554. Gómez Adrín (1636), f. A3 296

555. BC, Ms. 2271, Matalas de tota llana, p. 6

556. Pujades 1609, pròleg

557. Gil 1621; citat per Aguiló 1923, p. 214 (B)

558. Marès 1666; citat per Aguiló 1923 nº 1011 (B)

559. Bosch 1628, p. 21

560. Ortí 1640, f. 3

561 Sala 1636

562. loc. cit.

563. Bosch 1628, p. 24

564. Bosch 1628, p. 27

565. Cisteller 1636, f. 29

566. loc. cit.

567. Matheu 1656. (Vegeu Romeu 1978, p. 101: "At traducta ad Catalaunos, et nobis communicata per nostros maiores, successive ita perpolita et elegantia imbuta fuit, ut hodie ab ea distinguatur, speciem distinctam constituendo; sicut enim Castellana differt ab Aracomensia elegantia et splendore, sic similiter Valentini-

na a Catalauna".

També Ballester considera l'excel·lència del valencià enfront del català: "Parlavás lo Valenciá lenguaje en Proença tota la guiana y França gótica, y ara en Catalunya, Regne de Valencia, Mallorca, Menorca y Ivisa. Pero als mes, els queda al pronunciarla cert margall, que nol tenim los desta Ciutat" (Ballester 1667. Vegeu Ribelles Comín 1943, III, p. 35.

- 568. Manescal 1602, p. 77
- 569. Bosch 1628, p. 27
- 570. BUB, Ms. 1102
- 571. Bosch 1628, p. 24
- 572. Ros 1646, p. 240: "nuestra lengua es corta, y nuestro descuido la a dexado envejeçer en su pobreza, sin que aya autor en ella que merezca en este tiempo el titulo de clasico"
- 573. Bosch 1628, p. 24
- 574. Al capítol 3.2.1.4
- 575. Processus p. 66: Gaspar Gil al Concili Provincial Tarraconense de 1636-37
- 576. Bosch 1628, p. 28
- 577. Bosch 1628, p. 29
- 578. loc. cit.
- 579. loc. cit.
- 580. loc. cit.
- 581. loc. cit.
- 581 bis. loc. cit.
- 582. Gómez Adrín (1636), f. A5 298
- 583. Nebrija 1492, p. 97 "A la mui alta e assí esclarecida princesa Doña Isabel..."
- 584. Gómez Adrín (1636), f. A5 298

585. Ros 1646, p. 244
586. Ros 1646, p. 243
- 587 BUB Ms. 1010, f. 3
588. Processus, ps. 42 i 64
589. Processus, p. 66
590. Gómez Adrín (1636), f. 300
591. Prats 1979, p. XIII (B)
592. Processus, p. 66
593. loc. cit.
594. loc. cit.
595. Processus, p. 58
596. loc. cit.
597. Processus, p. 65
598. Bada 1970, p. 126 (B)
599. ACB. Correspondència del Capítol de Barcelona. Carta del 6 de juliol de 1644.
600. Cerés 1643
601. Ribelles 1648, "Dedicatoria "Al Serenissimo señor Luis de Borbon Principe de Conde...": "...A diuulgar este papel, debaxo tan gloriosa inscripcion me cõduxo vna gran sospecha, de que no se ofenderia V.A. de leerle, quando el año passado, en la festiuidad misma, y Theatro, sobrepuso el apremio de eficaz orden suyo, mandandome predicar en idioma Castellano, concediendose oyente, y honrador soberano"(f. A3).
- La incomprensió del català per part de la majoria dels agents polítics francesos i del francès per part dels polítics catalans va donar lloc a situacions incòmodes, com la ja comentada de l'entrevista entre els diputats i Duplessis-Besançon, que s'hagué de fer en castellà, un castellà utilitzat ben a contracor, com va fer explícit Pau Claris (V. cap. 3.1.2.)

602. Mestre 1920, p. 15 (B)
603. BUB, Ms. 1006 "Lumen domus" II, f. 47
604. Orfí 1640, f. 3
605. Fuster 1968, p. 200 (B)
606. Sembla que el que interessava als diputats era contractar un predicador de renom que assegurés una sessió lluïda. La llengua que el predicador utilitzava -sovint el castellà, llengua de l'oratória de moda- no els inquietava ni poc ni gaire, ni tan sols quan es tractava de sermons de tema "patriòtic". El cas més xocant fou, sens dubte, el de l'oració funerària que Sala Berart dedicà a Pau Claris. Però hi hagué també altres casos prou sorprenents, com els sants Jordis de 1635 i 1639.
607. Forns 1622, p. 362
608. Tots dos quadres, A i B, són al final d'aquest capítol.
609. Per a la data, lloc i ocasió en què es predicaren, vegeu el quadre A.
610. V. quadre A. El sermó de Ribelles va encapçalat per aquest títol: Sermon del juyzio final, predicado en lengua cathalana al Excelentissimo Señor el Mariscal de la Motte duque de Cardona, Virrey y Capitan General en el Principado de Cataluña.
611. Puig 1643 L. Dedicatòria de l'impressor J. Matevad a la ciutat de Lleida.
612. Forns 1645, p. A2.
Aquesta pràctica de publicar en castellà -fins i tot quan el sermó, discurs, etc. originals havien estat escrits i pronunciats en català- se seguí en moltes ocasions i ja força anys abans, perquè el castellà era considerat més universal.
Onofre Manescal explica, per exemple, els dubtes que tingué al moment de triar la llengua de la impressió del seu Sermo vulgarment anomenat del Serenissim Senyor Don Jaume Segon, predicat en català el 1597:
"Podria axir en llati co los altres lo q̄ aguera fet de bona gana, sino agüés paregut q̄ per ser historia, covenia isques en romas. Aq̄st podia ser castella q̄

pera qui a estat en Castella, y tractat ab Castellās no fora cosa dificultosa: del qual parer erā alguns, entenēt q̄ en llenguat̄ie Castella auia de ser mes comu, y mes apazible. Empero aduertint sera predicat en Cathala, y devāt Cathalās, an tingut per acertat se imprimis en Cathala"(Manescal 1602, "Al lector")

Quan al 1611 Manescal publicà la Miscellanea de tre tractados justificava els errors de llenguatge que podia contenir: "No soy natural Castellano, ni le hablo de ordinario, y assi no puede dexar de auer faltas, que por esto en mi tierra no predico en Castellano, lo que haria en otros reynos de la manera que lo escribo" (Manescal 1611, "Al benevolo lector"). El tercer tractat el componen 13 sermons castellans predicats per Manescal a Barcelona entre 1607 i 1610. Aquests sermons es degueren traduir en vistes a la impressió, però devien haver estat predicats en català, si ens atenim a les paraules del propi autor que acabem de reproduir.

613. Per a la data, el lloc i la circumstància de predicació, vegeu el quadre A.
614. Vegeu quadre A
615. DACB XI, 1907, p. 35
616. DACB XI, 1907, p. 403: "lo sermo (de St. Jordi, 1635) feu lo pare mercenari qui predica la quaresma passada en la seu"
617. Francisco de San Agustín 1653. Censura del P. Fr. Francisco Clemente Piñero.
618. Moliner 1644, p. 28. El text diu: "al segundo sermon me negò la lengua castellana, inutil ostilidad, pues en la sangrienta guerra de Romanos i Cartagineses, tenían los dos Imperios abiertas Escuelas en Roma de lengua Griega, i en Cartago de Latina: belicc ardid saber el idioma enemigo para disimulos militares: asta contra el estilo español mostrò ojeriza, lenguaje que estraños Reinos introduzen en sus Provincias con disciplina de pedagogos como ventajoso a otros estilos a competencia del latino i griego".
619. Sanabre 1956, p. 232 (B)
620. Ribelles 1648. Dedicatòria "Al Serenissimo Señor Luis de Borbon principe de Conde"

621. DACB XVI, 1918, p. 7. Diu d'Ignasi de St. Feliu: "lo qual predica en castellà"
622. DACB XVI, 1918, p. 25
623. V. capítol 3.2.1.3.: els dominics
624. V. nota 553
625. Bertaut 1669, p. 212
626. V. Relacio 1641
627. Puig 1643 B., Puig 1643 L., Jordana 1643
628. Puig 1642 i Josep de Jesús Maria 1642
629. Francisco de San Agustín 1653
630. Garriga 1653
631. Parareda 1630, p. 7
632. Serra 1668. Josep Serra havia predicat "ocho continuadas Quaresmas" segons que es llegeix a la censura que del sermó fa l'ardiaca Raymundo Sans y de Puig.
633. Rius 1684
634. Costa 1677
635. Sobrecasas 1677
636. Roman 1677
638. Romaguera 1688
639. Mora 1689
640. Vera 1696
641. Soler 1629. El llibre és totalment en castellà, i així ho són els 10 sermons del Rosari que conté. Potser la llengua castellana fou triada, un cop més, perquè la lletra impresa aconseguís la màxima divulgació, ja que el dominic Soler predicava de vegades en català, com ho féu l'any 1633, en la festa de St. Sadurní, al convent de Sta. Caterina. (V. nota 214 "Sermons en català", Ms. 1080 BUB)

642. Avendaño 1630
643. Niseno 1630
644. Niseno 1632
645. Osorio 1633 i Osorio 1634
646. Osorio 1635
647. Mendoza 1636
648. Zeballos 1638. Inclou sermons del jesuïta Juan Antonio Uson, del mercenari Francisco Boil, de Francisco Pimentel, del franciscà Miguel de Avellan, de l'agustí Ignacio de Vitoria (a la mort de Lope de Vega), de Plácido Mirto, de l'agustí descalç Pedro de Santiago, del jesuïta Fr. Agustín de Castro, de Diego Niseno, d'Andrés de Salvatierra, del dominic Christoval de Torres, del jesuïta Pedro Gonzalez Galindo i del trinitar Hortensio Feliz Paravicino.
- A la dedicatòria "Al que leyere" defensa l'estil culte en aquests termes: "...conveniente diligencia para el consumado Orador, aunque algunos repugnan en este estilo estos preceptos, juzgando que solamente el dессeseo introduce la verdad en el pecho; quando mejor una certeza asseada persuade agudamente aun el marmol, que a grossero instrumento se resiste".
- D'altra banda, el jesuïta Vicente Navarro, autor de l'aprovació del llibre diu d'aquest que és "un aparador de los vasos de mayor capacidad, que en los estudios del pulpito a venerado nuestra nacion (...) un epilogo de aciertos, una suma de concetos, donde se estrechan la doctrina y la agudeza, la eloquencia y la erudicion"
649. Miguel de la Purificacion 1641
650. Miguel de la Purificacion 1641, "Prologo"
651. Simon 1650
652. Porres 1653. És un recull de 19 sermons d'autors diversos, tots ells castellans.
- De l'aprovació de Fr. Diego Nysseno, "Provincial de la Provincia de Castilla Orden de S. Basilio el Grande", n'extraiem aquest fragment que il.lustra l'estil que es valorava: "...un ameno ramillete de conceptos,

y agudezas, donde el curioso Predicador provechosamente deleytado podra esplayar Evangelicas fragancias gustosamente entreteniendo, y utilmente deleytando los Catolicos concursos y Cristianas frecuencias. Que esto del variar, esto del vagar deleytosamente por la diversidad hermosa de los objetos a los humanos sentidos, es lo mas industriosa maña, para suspenderlos gustosos y atraerlos entretenidos"(Porres 1653 a 4)

653. Baffarull 1669

654. Baffarull 1669, "Al pio, y beneuolo lector"

654 bis. Garcia 1621

655. Vasquez 1622

656. Castellon 1626

657. Bonamich 1627

658. Aguilar 1628. Plácido de Aguilar iniciava així el seu sermó: "Incumbeme oy tratar de las grandezas y excelencias de una purissima niña, que lo fue de los ojos de Dios, a quien vio Noe en paloma, Iacob en escala, Moyses en çarça..."

659. Parareda 1629.

A l'època, Parareda era ja un predicador veterà. A la "Epistola dedicatoria" confessa: "Vint y tres anys ha, que residesch en aquesta Santa Iglesia: y en ella he predicats (entre molts altres sermons) set sermons del Rey Don Iaume segon (...) y sis sermons del valerisissim Protomartyr S. Esteve"

Ja dins el sermó, Parareda fa una certa crítica al llenguatge enrevessat propi de molts predicadors, quan parla de l'origen del nom Stephanus: "...lo nom Stephanus ve de dos dictiones, ço es strenue, que vol dir laudabiliter, lloablement; y fans, que vol dir parlar, perque predicava la divina paraula, y lo Sant Evangeli (y no facecias ni bollicias) ab gran esperit, concert, cumpliment y profit de les animes..." (Parareda 1629, p. 15).

El sermó acaba amb una justificació del perquè s'ha escrit en llengua catalana: "...ab llenguatge Cathala, perque tots los confreres, o los demes son Cathalans, y tambe perque tots los doctors se estiman

y procuran de escriurer ab sa propria llengua, y si-
no registren tots los llibres de totes les Nacions;
y perque axi ho entendran millor tots los Cathalans,
y entenent ho tindran major deuocio al Sant, y la
Santa Confraria sempre anira augmentant, y los con-
freres en merit, y per conseguent en gracia, y fi-
nalment en gloria:
quam mihi, et vobis praestare dignetur. Amen (Para-
reda 1629, p.33)

660. Parareda 1630

661. Rio 1630

662. Sala 1633

663. Parareda 1635

664. Aguilar 1635

665. Osona 1636

666. Osona 1638

667. Lozoya 1638

668. Luys de San Antonio 1638

669. Pablo de Sarria 1639. El sermó que fou imprès "por
mandado de los muy ilustres señores Deputados y Ohi-
dores del Principado de Cataluña" conté una defensa
aferrissada de la nació catalana i un toc d'atenció
al rei per les conseqüències funestes que es poden
derivar si ens menyspreen o s'ignoren els seus pri-
vilegis: "Entiendan de aqui los que gobiernan una
Ciudad o Principado que la falta o descuydo en sus-
tentar sus privilegios, en guardar sus Constitucio-
nes, y Estatutos es la mayor maldicion y desdicha
que pueden incurrir...Para que se entienda que el de-
fender los Privilegios de una Republica o Principado
no solo es mirar por el o por ella, sino por toda la
monarquía y que la destruccion de un Principado cae
sobre el Reyno. Y de aquí que declaro que no se me-
noscaba la fidelidad de los vassallos en oponerse
tal vez a las resoluciones de su Rey, antes se esta-
blece, quando es para sustentar en pie sus antiguos
privilegios y Estatutos con que se conservaron lar-
gos años. Y nadie puede extrañar este lenguaje, si-
no el que menos atento a la verdad de la Escritura

divina se dexare llevar livianamente de lo politico de la opinion humana" (Pablo de Sarria 1639, p. 35) Llengua i ideologia no anaven pas lligades i en castellà es podien pronunciar sermons catalanistes com aquest.

670. Sala, 1639. Sala Berart empra un llenguatge artificios al màxim, com ho mostra el paràgraf següent de la dedicatòria "A los muy Illustres Señores Deputados y Ohidores del Principado de Cataluña": "No son los temerarios temerosos: ni el temor temeridades conoce. Porque huye los riesgos el temor, por ser lince de peligros: como necia la temeridad se arroja, por ser ciega. Raridad contingente logra este Panegyrico, pues ni temores confiessa, ni temeridades arguye: porque V. Señoria con el amparo que ofrece mandando que se imprima, sus temores destierra: y yo con mi obediencia la temeridad escuso" (Sala 1639, A2)
671. Sala 1641 C.
672. Sala 1641 S.J.
674. Joseph de Jesus Maria 1641
675. Puigvert 1641. El sermó és dedicat al mariscal de Brézé i és un abrandat discurs filofrancès: "visca la flor de lis per Barcelona, visca la flor de lis en lo portal de Sant Antoni, visca la flor de lis en Montjuhich, acometan las enemigas tropas, amb algarsara, y grits, furiosos muntan los de las enemigas banderas: impavidos aguardan los nostres, ab denodat brio pelean, y a un visca la flor de lis amayna la Castellana bravesa, destroças la amenaçadora furia (Puigvert 1641, A5)
676. Estaper 1642
677. Josep de Jesús Maria 1642
678. Puig 1643 L
679. Cerés 1643. El sermó de Bautista Cerés es pronuncia a la Diputació amb assistència del virrei La Mothe. Potser aquesta presència explicaria l'ús del castellà en uns anys tan monolíticament catalans pel que fa a la llengua dels sermons impresos.
680. Puig 1643 B. Jaume Puig fa una al·lusió a les carac-

terístiques de la llengua catalana, poc apta per a l'eloquència. En efecte, després de fer una cita de Zenó de Verona, diu: "Pareix impossible tan estès riu de eloquencia, posarlo en la apretura de nostre Idioma, pero los mateixos rius tal vegada examplen, y estenen las proprias mares, y axi ha de ser aqui, que tan gran raudal de eloquencia mal podra passar entre les apretures de la llengua materna sino la estenem un poc" (Puig 1643 B., p. 6)

- 681. Estaper 1643
- 682. Jordana 1643
- 683. Vidal 1644
- 685. Vidal 1644 J.II
- 686. Ribelles 1644 J.F.
- 687. Fornes 1645
- 688. Ferran 1648
- 689. Ribelles 1648. No hi ha -com en el sermó del Judici Final que Ribelles pronuncià el 1644- cap nota sobre un possible canvi de llengua en el moment d'imprimir-lo. És la segona esclatxa lingüística que s'observa -la ptimera, el sermó a la mort de Lluís XIII da Cérés- en el període que va del febrer de 1641 al 1648. El sermó fou pronunciat a l'església dels jesuïtes "en la fiesta hizieron los Estudiantes de la Congregacion". Potser aquest és un detall significatiu.
- 690. Francisco de San Agustín, 1653
- 691. Garriga 1653
- 692. Hernandez 1659
- 693. Serra 1668
- 694. Rius 1684. Els sermons -tots en castellà- que conté aquest sermonari predicats dins el Principat de Catalunya son: el de St. Pere Nolasc, a la catedral de Barcelona, el 1681; el de la Concepció al col.legi dels jesuïtes de Barcelona, el 1682; el del Nom de Maria, al convent de la Companyia de Barcelona, el 1682; el de St. Joan Evangelista, al col.legi dels

jesuïtes de Barcelona, el 1682; el de la Concepció al temple dels trinitaris, el 1683; el de St. Miquel a la parròquia de St. Miquel de Barcelona, el 1683; el de Sta. Maria de Copacabana, el convent dels agustins descalços de Barcelona, el 1684; el de St. Francesc de Borja al col·legi dels jesuïtes de Barcelona, el 1683; al del Sant Sacrament, al mateix lloc i any; el de l'Assumpció a la catedral de Vic, sense data.

695. Serra 1676
696. Costa 1677
697. Roman 1677
698. Sobrecasas 1677
699. Romaguera 1688
700. Romaguera 1691. Els sermons castellans de Romaguera, són una traducció en vistes a la publicació, o bé l'autor els pronuncià en aquesta llengua? En aquest segon cas, havia claudicat del projecte d'elaborar un català literari, forçosament amb manlleus foranis, que inclou el seu Atheneo de grandesa sobre Eminencias cultas (1681)? Romaguera confessava en aquella ocasió: "Confesso valerme (a be que tort) de vocables de altres llenguas, a falta dels propios de la nostra, per a introduirlos com a mes sonorosus, traça ab que los Benjamins de Apolo an engrandits tots los Idiomas..." (Romaguera 1681, "Prolech al lector")
701. DACB XI, 1907, p. 35
702. DACB XI, 1907, p. 403
703. DACB XI, 1907. St. Jordi
- 703 bis. Relacio 1641, f. 2 s.n.: "Predicà un docte y agut sermo de las alabanças de la Santa lo Reverent Pare Jaume Puig de la Compañia de Iesus, y Calificador del Sant Ofici, ab tan gran concurs de tota la Ciutat, y vehins de ella, que fou força retirarse molts a altres Iglesias, no donant lloch la preuencio de moltes horas antes, que ocupa la capacitat espayosa de tan sumptuos Temple (la catedral) al desitg que tenian de oyrlas".
704. Joseph de Jesus Maria 1642, p. 5

705. Sanabre 1956, p. 232 (B)
706. Moliner 1644, ps. 28 i 71. Moliner bescanta les prèdiques polítiques que es pronunciaren des del púlpit a l'inici dels 40: "De los clarines euāgelicos hizierō trōpetas de guerra, tocando al arma desde los pulpitos provocado su indignaciō, justificando su ostilidad... No lo recabero de mi tus recaudos y onrosos ofrecimientos repetidos en mi Cuaresma de 42 frequetada de innumerable cōcurso, con instinto de comun curiosiād, para oir si el eco militar resonava en mis oraciones euāgelicas. No pudo ni la ambiciō, ni lisonja hazerme cōplice de un delito que fraguò espada marcial de los filos penetrates de la diuina palabra, y forjò del profetico clarin bozina de Marte cōtra mi Rei" (Moliner 1644, p. 71)
707. Aguiló 1923, nº 713 (B)
708. Citat a Ribelles 1648, p. A3
709. DACB XVI, 1918, p. 7
710. DACB XVI, 1918, p. 25
711. Francisco de San Agustín 1653. Censura del P. Fr. Francisco Clemente Piñero.
712. Francisco de San Agustín 1653. A la dedicatòria a D. Juan de Austria fa referència a la Quaresma predicada.
713. DACB XVI, 1918, p. 182. Amb assistència de D. Juan de Austria.
714. Cisteller 1636, p. 25. L'existència de poques obres de pietat en català, que Cisteller detecta, havia estat notada a començament del XVII (1604) per fra Jaume Perrinet, de qui són aquestes paraules: "per ser amich lo mon de novedat, los Cathalans s'han avorrit o almanco oblidat de son parlar natural y que los mes emprenen es criure en castellà..." (aprovació de Fr. Jaume Perrinet a La devota peregrinacio de la Terra Sancta, y ciutat de Hierusalem de Fr. M. Miquel Matas, Barcelona, 1604. Citat per Aguiló 1923, nº 894)
716. Català 1642. La descripció d'Eulàlia és d'aquesta índole: "Era Eularia un brinco del amor hermos, son dorat cabell dividit, anava al us antich de las donzellas catalanas de aquella edat (...) sos ulls vius, y apa-

reguts a las ceruleas picinas d'Efebon, ja perque eran distiladors de purissimas perlas (que lo amor divino es molt vistos ab lo llanto) ja per la espaciosa campanya, en que se solaçavan sas agraciadas niñas, son nas afilat, y elevat, com lo de la Esposa, fins al cel empireo, que divideix dos nacres perfectissims..."(Català 1642, p. 4)

- 717. Estrugós 1644
- 718. Madurell 1955 (B)
- 719. Aguiló 1923, nº 285 (B)
- 720. Aguiló 1923, nº 286 (B)
- 721. Aguiló 1923, nº 287 (B)
- 722. Aguiló 1923, nº 288 (B)
- 723. Aguiló 1923, nº 289 (B)
- 724. Loris 1598
- 725. Punter 1595
- 726. Manuduccio...s.d.(llic. 1647)
- 727. Martinez 1603
- 728. Font 1608
- 729. Maldonado 1639. Aguiló (nº 294) cita una edició del 1632
- 730. Joper publicà el 1638 Advertiments y discurs en orde al efecte y conservacio del nou govern del Espital de nostra Senyora de la Misericordia (Barcelona, Pere Lacavalleria 1638)
- 731. BC, Ms. 120, ps. 4 i 5
- 732. Nieremberg 1648
- 733. Nieremberg 1648. "Censura y aprobacio del molt Reverent Pare Fra Ioan Vicens Besora"
- 734. Nieremberg 1648. "Als eminentissims, illustrissims y Reverendissims senyors Prelats de les Iglesias de Espanya, Cardenals, Arquebisbes, Bisbes y demás dignitats Pasto-

rala" (Nieremberg 1648, B2)

735. Nieremberg 1648. "Als eminentissims, illustrissims y Reverendissims Senyors Prelats de Cathalunya, Cardenals, Arquebisbes, Bisbes y demés Dignitats Pastorals y Curats de les Animas" (p. B3). La dedicatòria segueix: "son modo de predicar (dels Rectors i Curats) ha de ser segons la sua capacitat y de sas Ovelles, ensenyantlas ab claredat y paraulas llanas lo que tots han de saber pera salvarse" (p. B4)
736. Rich 1657
737. Rich 1657, p. 2
738. Rich 1657, p. 5
739. Cit. per Aguiló 1923, nº 298 (B)
740. Cit. per Aguiló 1923, nº 299 (B)
741. Plens, s.d., s.l.
742. A Processus s'esmenten dotze catecismes publicats al segle XVII dins la Província Tarraconense, entre els quals la Doctrina Christiana de Coma (edició de 1609, vegeu nota 723) i la Practica del Catecisme Roma de Nieremberg (1648). Els altres catecismes citats són el de Coloma (Barcelona, Cendrat, 1600); el de Magarola (Barcelona, Margarit, 1629); el d'Espinosa (Tolosa, Colomer, 1662) que conté el ritual d'Urgell; el de Ialpi i Julià (Barcelona, Lacavalleria, 1671) que conté el ritual del Priorat de Moià; el d'Arévalo (Barcelona, Lacavalleria, 1675); el de Fiol (Barcelona, J. Altés 1679), traducció d'un catecisme castellà; el de Pasqual (Girona, Palol, 1691) i el de Basan de Flamenville (Perpinyà, Regnier 1697), bilingüe català-francès. (V. Processus, p. 26* "Catalogus Catechesium Provintiae Ecclesiasticae Tarraconensis in quadam collectione bibliographica inventus")
743. Cit. per Aguiló 1923, nº 1093 (B)
744. Poc 1627. El llibre era destinat als escolars que ja havien passat el Turmeda, segons que fa constar l'autor a les "Advertencias para quien leyere".
El llibre de fra Anselm Turmeda al qual al·ludeix és el Libre de bons amonestaments, probablement el llibre català que s'ha editat més vegades (almenys quaranta edi-

cions entre 1635 i 1821, V. Aguiló 1923, nº 2257 a 2285) Escrit al 1398, no hi hagué edicions fins a la tercera dècada del XVI (V. Solà 1977, p. 271). Llibre de lectura desconcertant, que conté al costat de consells cristians notes d'una evident immoralitat (V. Riquer 1964, II, p. 278), passat com a llibre d'aprenentatge de la lectura almenys per dotze generacions de catalans i potser responsable de la formació d'una certa mentalitat col·lectiva (V. Riquer 1964, II, p. 280)

Tornant al llibre de Poc, a més de l'hagiografia inclou el sermó que predicà a la catedral de Perpinyà "en tiempo de una gran seca" (p. 117) i uns "goigs" a St. Galderic, fets pel mateix Poc.

El sermó, predicat a la catedral de Perpinyà, segons Collell l'any 1626 (V. Collell 1965, p. 210) és en llengua castellana, com ho són també alguns sermons que aquest dominic predicà entre 1609 i 1623 al convent de predicadors de Girona, a St. Feliu de Girona, a Sta. Maria la Real de Perpinyà i a la catedral de Perpinyà, inclosos al Ms. 1092 de la Biblioteca Universitària de Barcelona (V. nota 214)

Poc també predicava a l'època en català -potser quan el sermó era per al consum domèstic- com ho preven els sermons que pronuncià entre 1606 i 1615 al convent de predicadors de Girona (BUB Ms. 1092. Vegeu nota 214 "Sermons en català")

Sembla, però, que es decidia clarament pel castellà quan el llibre havia de ser imprès. Citades per Collell hi ha aquestes altres hagiografies del mateix autor: Compendio de la vida, muerte y milagros de los dos gloriosos labradores san Galderique de Canigon, y san Isidro de Madrid repartidos en dos libros (Perpiñan 1627); Resumen de la Vida, muerte y milagros del glorioso Martir San Magín conforme a la Historia del Santo que hizo Fr. Reginaldo Poc, Dr. en Theología, de la Orden de Predicadores (Barcelona, 1734). Aquesta història de St. Magí originà també el Resumen de la Vida del milagroso catalán el glorioso Martir y Hermitaño San Magín, cuyo sagrado depósito posee la Sda. Orden de Predicadores del Convento de los montes de Brufagaña, siendo su patrón el Excmo. Duque de Medinaceli y de Cardona (Igualada 1858). Vegeu Collell 1965, ps 210 i 211)

745. "Goigs del glorios llaurador San Galderich Confessor, Composts per lo R. Pare Presentat Fr. Reginald Poc del ordre de Predicadors" (Poc 1627, p. 120). Collell recull la creença segons la qual Reginald Poc fou l'autor dels cèlebres goigs de la Mare de Déu del Roser. (Collell 1965 p. 211)

746. Català 1642
747. Català 1642, p. 5. Es refereix al poema castellà que hi inclou. La relació de la batalla de Montjuïc feta per Zurita és a la pàgina 56.
748. Català 1642, p. 62
749. Català 1642, p. 71 s.n.
750. Ferrer 1643
751. Collell 1965, p. 106 (B). Inclou una notícia de la vida de Domenech (ps. 103 a 106)
752. Domenech 1645
753. Aguiló 1923, nº 1200 (B)
754. Collell 1965, p. 106 (B)
755. L'editor fou Pere Morera
756. Collell 1965, p. 106. La remarca va al final de l'obra.
757. Collell 1965, p. 106. Es tracta d'una traducció feta durant el primer terç del segle XVIII
758. Torres Amat 1836. Collell cita també aquesta obra i dóna com a any de publicació el de 1651 (Collell 1965, p. 269)
759. Torres Amat 1836
760. Torres Amat 1836. Collell data l'edició d'aquesta obra el 1657 (V. Collell 1965, p. 72)
761. Aguiló cita aquesta edició feta a Barcelona per Cormelles al 1592. V. Aguiló 1923, Nº 943)
762. Ho trobem a Taix 1597, p. 5: "...y perque la primera vegada que ara a sis anys se empremta perque així me ho manaren, lo fiu en llengua Castellana" (Taix 1597, "Prolech del autor al devot lector")
763. La de 1642 a Barcelona, per Lacavalleria; la de 1649, a Barcelona, per Sebastià Cormellas; la de 1662 a Barcelona per Lacavalleria (citada per Puntí 1955); la de 1677 a Barcelona per Mathevat; la de 1685 a Cervera, per Falol.

764. P. Font 1611
765. Simon 1682
766. Citat per Aguiló 1923, nº 974 (B)
767. Kempis 1621
768. V. Aguiló 1923, nº 393 (B)
769. Malloles 1632
770. Malloles 1632, p. 19
771. Justino Antolínez de Burgos fou el bisbe que presentà el "Memoriale ad hoc ut non nisi cathalana lingua in tota Prova. conscionetur" al Concili Provincial de la Tarraconense dels anys 1635-36
772. La Puente 1636
773. Arellano 1637
774. Estrugós 1644
775. Estrugós 1644, "Al lector"
776. Aquino 1649
777. Moradell 1640
778. Moradell 1640, "A la nobleza y bellicosa juventut de la schola militar barceloneza": "En temps que lo enemich te ocupadas dos plaças en lo comptat del Rosselló y una armada poderosa en lo mar Mediterraneo y altre en lo mar Oceano y que estan las costas del mar dest Principat y de dit Comptat en eminent perill de ésser assaltadas y robadas per estar las armadas Reals en la defensa de Italia (...) Serà molt acertat de que la nació catalana en servey del Rey nostre Señor que Déu guart, y en defensa de la patria ab lo heretat y propi valor ab les armes se oposen als intents del enemich y pera que ho execute ab major aventatge se son escrits estos preludis militars en llengua catalana...".
Els Preludis de Moradell foren traduïts en castellà el 1674. Vegeu Moradell 1674
779. Milá 1882, p. 74 (B)

780. Proclamacion Catolica 1640

780 bis. V. capítol 3.2.2.1

781. Quevedo (1640): "provincia apestada con esta gente, este laberinto de privilegios, caos de fueros, que le llaman condado, se atreve a proponer a S.M. que su gobierno munde de aires, es decir de ministros" (De La rebelión de Barcelona no es por el güevo sino por el fuero. Cit. per Soldevila III, 1963, p. 1027, n. 12)

781 bis. V. Garcia Carcel 1982, p. 44 (B)

782. Peralta 1620, p. 5

El tema de l'ús del castellà perquè és una llengua més universal i permet exportar un llibre més enllà del Principat persisteix en les justificacions que molts autors fan al llarg del XVII.

L'any 1681 Feliu de la Penya iniciava així el seu Político discurso: "Catalan, escribo en Castellano por si saliere los limites del Principado mi Discurso, no advirtiendo defectos en nuestro natural idioma, si defendiendo fueron cortos en ponderar sus excelencias nuestros Catalanes, Pujades Coronica de Cataluña, en el Proemio, Manescal, Sermon del Serenissimo Rey D. Jayme 5 sin. fol. 77. Ramon Muntaner en su Coronica cap. 29"

782 bis. J. Font 1641

783. Iustificacio 1640

784. J. Font 1641 "Dedicatoria"

785. Secretos (1641). Pel títol de la versió original en català, vegeu Secrets (1641)

785 bis. Secretos (1641), A2

786. BC, FB 116

787. BC, FB 7610

788. Noticia (1639). L'atribució de l'obra a Martí i Viladamor es desprèn del que diu aquest autor a Avisos del castellano fingido (Martí Avisos 1641), "Al sabio lector": "Forastero me publicquè para dar Noticia Universal de Cathaluña". Però Massot atribueix la Noticia a Sala Berart (V. Massot 1699, p. 293) i al Diccionari de Torres Amat aquest mateix títol consta entre les obres de Martí i Viladamor i de Sala Berart.

789. Noticia (1640), p. 96
790. Noticia (1640), p. 3
791. Proclamacion Catolica 1640. Massot l'atribueix a Sala Berart (V. Massot 1699, p. 293)
792. Proclamacion Catolica 1640, p. 166
793. Proclamacion Catolica 1640, p. 83
794. Justificacio 1640
795. Noticia (1640), p. 3
797. Noticia (1640), p. 96
798. Sala 1641
799. Sala 1641, "A todos"
800. Çarroca 1641
801. Martí Cataluña 1641
802. Martí Avisos 1641
803. Martí Cataluña 1641, Censura del P.F. Vincente Merla C.P. del convento de Sta. Catalina
804. Martí Avisos 1641
805. Font 1641
806. Secrets (1641)
807. Vopis 1644
808. loc. cit.
809. Chanut 1643
810. Almenys no hem trobat cap escrit polític d'aquestes característiques a favor de Felip IV que sigui en català, mentre que, com hem vist, la causa dels catalans i dels francesos era divulgada en castellà en moltes ocasions.
811. Pellicer 1642

812. Proclamacion Catolica 1640
813. Moliner 1644
814. Moliner 1644, dedicatòria a Felip IV, p. 1
815. R.D. Rocaberti 1646
816. G.A.Rius 1646
817. G.A.Rius 1646, p. 385
818. Ros 1646
819. Almenys això es desprèn del següent fragment de la Cataluña desengañada: "...disfraçando mi nombre en el emboço de una anagrama di a la estampa un papel en Cataluña, antes que començaran sus desdichas, oponiéndome a la novedad que se iba introduciendo de no predicar en la provincia en castellano" (Ros, 1646, p. 241)
820. Ros 1646, p. 240
821. V. capítol 3.2.1.5.
822. Ros 1646, p. 240
823. V. capítol 3.2.1.6, quadre B
824. IMHC, Mss B-143 i B-144. Puig, Dieteri de la guerra dels Segadors. En el seu relat inclou crides, instruccions, ordres, proposicions, etc. que li donen un caire de professionalitat insòlit en dietaris escrits per a l'autoconsum.
825. IMHC, Ms. A-51. També a BUB, Ms. 334
Tot i que Torme vulgui fer una relació neutra: "...si hijo de Padres Catalanes, nieto de Castellanos Abuelos y reciprocamente templados los afectos de la naturaleza con los impulsos de la sangre me prometi sino mas atinada censura relacion mas desapasionada" (IMHC, Ms. A-51, f. 4), no ho aconseguix en absolut.
826. BUB, Mss. 224 i 225
827. Elliott el titlla de "relat molt enfarfegat i poc inspirat dels orígens de la revolució feta per un noble que no la veia amb simpatia" (Elliott 1966, p. 560 (B))

828. A. Tormé i Lihori, Miscellaneous históricos y políticos sobre la guerra de Cataluña (Esparreguera, Ed. Font i Saguer, 1889). Citat per Soldevila III, p. 981.
829. BUB, Ms. A-51, p. 4
830. BUB, Ms. A-51, p. 14
831. BUB, Ms. A-51, p. 117
832. BUB, Ms. A-51, p. 154
834. IMHC, Ms. B-147
835. IMHC, Ms. B-147, f. 62
836. IMHC, Ms. B-147, f. 64
837. IMHC, Ms. B-147, f. 82
838. IMHC, Ms. B-147, f. 67
839. IMHC, Ms. B-44
840. IMHC, Ms. B-44, f. 258. Al principi, el copista explica l'origen de l'escrit: "Nota, que lo que yo ara Anire scrivint dels successos de Cathalunya en los Anyes de 1640 y 1641 en lo pnt llibre; o, he trobat, y vaig copianto del llibre de Joan Fran. Ferrer mon sogre, lo qual man dexat per copiaro, y estas notas, no les copio al principi del llibre en son lloc, per haveri moltas cosas picans las quals yo no aprovo"
841. IMHC, Ms. B-44, f. 258
842. IMHC, Ms. B-44, f. 264
843. BUB, Ms. 224
844. BUB, Ms. 225
845. IMHC, Ms. 143 i 144
846. IMHC, Ms. B-74
847. Els consellers estigueren un parell d'anys sense assistir als sermons solemnes de St. Jordi, de l'aniversari de Jaume II, de la Immaculada, etc. en senyal de protes

ta.

848. BC, FB del 6.534 al 6.537

849. Les notícies sobre afers bèl·lics clarament pro filipistes o pro francesos -hem deixat a part els poemets i cançons escrits amb la mateixa intenció propagandística, perquè seran objecte d'un estudi propi a 3.2.2.4 i també els pamflets polítics signats més extensos a què hem fet referència a 3.2.2.1- que contenen els Fulls Bonsoms de la Biblioteca de Catalunya, datats entre el 1636 i el 1647, es distribueixen de la forma següent, segons el seu propòsit i la llengua en què aparegueren escrites:

any 1636

Notícies pro filipistes, en castellà(10):

FB 2135, 5600, 5614, 5618, 5596, 6077, 6095, 7570, 7572 bis, 8967

any 1637

Notícies pro filipistes, en castellà(2):

FB 7683, 5606

any 1638

Notícies pro filipistes, en castellà(4):

FB 8351, 8979, 8986, 8993

any 1639

Notícies pro filipistes, en castellà(4):

FB 6122, 6133, 8998, 9109

any 1641

Notícies pro filipistes, en castellà(1):

FB 6061

Notícies pro francesos, en català(46):

FB 87, 88, 89, 91, 92, 103, 107, 2122, 2403, 2406, 2815, 5063, 6144, 6151, 6154, 6156, 6157, 6159, 6162, 6163, 6166, 6167, 6169, 6170, 6171, 6172, 6174, 6176, 6178, 6180, 6184, 6188, 6189, 7544, 7556, 7618, 7627, 7628, 7629, 7630, 7673, 9112, 9113, 9114, 9115, 9116

any 1642

Notícies pro francesos, en català(32):

FB 124, 125, 2412, 2413, 2817, 5250, 5623, 5624,
5625, 5626, 5875, 5880, 5881, 5882, 5971, 5972,
6075, 6076, 7573, 7574, 7577 bis, 7580, 7581,
7582, 7583, 7584, 7587, 7589, 9117, 9118, 9120,
9123

Notícies pro francesos, en castellà(6):

FB 2415, 5876, 5955, 5973, 7586, 7628

any 1643

Notícies pro filipistes, en castellà(4):

FB 131, 5957, 5648, 7693

Notícies pro francesos, en català(22):

FB 2421, 2422, 2424, 5884, 5886, 5887, 5889, 5890,
5891, 5892, 5893, 5894, 5898, 5936, 6057, 7594,
7595, 7596, 7597, 7598, 7603, 7653

Notícies pro francesos, en castellà(2):

FB 5885, 5995

any 1644

Notícies pro filipistes, en castellà(1):

FB 7706

Notícies pro francesos, en català(14):

FB 136, 2427, 2428, 2429, 5899, 5902, 5903, 5904,
5917, 6054, 6055, 6056, 6058, 6059

Notícies pro francesos, en castellà(2):

FB 5901, 7605

any 1645

Notícies pro francesos, en català(7):

FB 5908, 5909, 5911, 5912, 5913, 5914, 5916

Notícies pro francesos, en castellà(1):

FB 5630

any 1646

Notícies pro filipistes, en castellà(3):

FB 148, 2128, 2129,

Notícies pro francesos, en català(7):

FB 5632, 5633, 5635, 5637, 5639, 5641, 6066

Notícies pro francesos, en castellà(1):

FB 5327

any 1647

Notícies pro francesos, em català (1):
FB 5650

Un examen a aquestes dades ens dóna una gran quantitat de notícies polítiques publicades en català a Catalunya, durant els anys esmentats; i una petita quantitat de relacions publicades en castellà. Aquestes darreres són, en algun cas, notícies de propaganda pro francesa, però no hem trobat, en canvi, notícies pro filipistes publicades en català.

Aguiló inclou sota el títol de "Folletos de la guerra de los Segadores" (ps. 687 a 711) aquesta mena de notícies, moltes d'elles coincidint amb alguns dels Fullets Bonsoms citats, i també certs poemes i cançons, populars d'intencionalitat política així com alguna mostra literària culta signada, com el panegíric funeral de Fontanella a la mort de Pau Claris.

Els fullets citats per Aguiló es distribueixen de la manera següent: 3 del 1640, entre els quals el poemeta Amorosos desagravis de Saldoni Simays i la Segona relacio de la bona nova de la recuperacio del castell de Salsas, també en vers, de què parlem a 3.2.2.4; al Catálogo les 3 composicions datades aquest any es troben als números 2841 a 2843. De l'any 1641, 73 fullets (nºs del 2844 al 2916). De l'any 1642, 35 fullets (nos. del 2917 al 2951). De l'any 1643, 25 fullets (nos. del 2952 al 2977). De l'any 1644, 2 fullets (nos. 1978 i 1979). De l'any 1645, 1 fullet (nº 2980).

Tots són escrits en llengua catalana, fora dels fullets 2880 i 2881 que són traduccions en francès de la Proclamacion Catolica dirigida a Felip IV, el 1641. La Plainte Catholique fou impresa a Amsterdam i a Rouen.

Cap d'aquests fullets citats per Aguiló es fa ressò de la causa filipista, cosa natural per haver estat la majoria impresos a Barcelona, en anys d'obediència al rei de França. També per aquesta raó és natural que siguin escrits en català perquè eren escrits destinats a obtenir la confiança dels catalans envers el govern francès.

850. V. Aguiló 1923, nº 2870 (B). "Gazeta vinguda a esta ciutat de Barcelona per lo Ordinari de Paris, vuy à 28 de Maig, Any 1641. Traduida de Frances, en nostra llengua Catalana." (Barcelona, Jaume Romeu 1641)

851. Gazeta 1641

852. Gazeta 1641, p. 1

853. loc. cit.
854. Mecanismes de divulgació comuns a tota la poesia popular. No oblidem la circulació a l'època de poemes i cançons populars catalans de caràcter líric, llegendari, religiós o costumista -com Lo comte Arnau, La dama d'Aragó, La presó de Lleida o els que sorgiren a l'entorn dels bandolers Serrallonga i Rocaguinarda- que foren recollits per Aguiló i Fuster a Romancer popular de la terra catalana. Cançons feudals cavalleresques, Milà i Fontanals a Romancerillo catalán o Capmany a Cançons populars, i que formen un bagatge cultural i lingüístic de valor incalculable.
855. Així passa a la Relacio de la entrada y exida del exercit Frances (V. Relacio, s.a., s.l.), als Amorocos desaguisats de Saldoni Simats (V. Simats 1640) i a la Relacion en rima de Jaume Roig... de Baldiri Maluesia (V. Maluesia 1642). Totes tres composicions són incloses a l'Apèndix.
856. Farel Guseno 1640
857. Relacio s.a., s.l. Vegeu Apèndix
858. Relacion verdadera s.a., s.l.
859. Com la Relacion en rima de Jaume Roig de Baldiri Maluesia, del 1642, o la Canso al to del estudiant, del 1645. (V. Maluesia 1642 i Canso 1645)
Sens dubte, fora del Principat, sobretot a les zones més properes, existí una literatura que al·ludia a la guerra de Catalunya i a les seves conseqüències. En tenim algun testimoni: des de València, Fray Pedro Esteve, predicador i filipista actiu, del qual ja hem parlat (vegeu nota 51) escrivia en vers cap al 1651 la seva visió d'una Barcelona dominada pels francesos:
Flora Barcelona,
la que ans cantava
de próspera y rica,
famosa y ufana,
perque está ya pobra
y molt trasquilada
(...)
No ha volgut sufrir
la gent castellana,
y ara á luterans
aloixen en casa;
les mullers y filles,
neboda y germana

los están servint,
davant ballant l'aygua:
la estopa y lo foch
solen fer gran flama.

!Ay de les fadrines
que están a soldada
servint als soldats
y gent aloixada,
y també servix
alguna casada!
perillan mullers,
neboda ó germana,
mes en gent francesa
que en la castellana.

(de la Vida admirable del siervo de Dios
Fray Pedro Esteve (València 1677). Citat
per Ribelles Comín III, 1939, p. 69)

860. Relacio s.a., s.l.

861. BUB, Ms. 211, f. 235. Vegeu Apèndix

862. BC, Ms. 2072 (FB 10.789), p. 118. Vegeu Apèndix

863. Relacio s.a., s.l. "al to de la Carreteria"; Segona relacio 1640 "al to si voleu oyr vna canso galana, yo vos la dire a la Catalana"; Canso 1645 "al to del estudiant".
Totes tres es poden llegir a l'Apèndix.

864. Relacio s.a., s.l.

865. BUB, Ms. 211 f. 234

866. Autor de la Relacion muy verdadera...(V. Martin de Longa 1641) i esmentat en una Quartilla al rendiment de Roses (V. BC Ms. 2072 (FB 10.789), p. 119. Vegeu Apèndix

867. BUB, Ms. 211 f. 235: Azañas del Conde Duque

868. Hem vist 36 composicions, de les quals 16 en català ; 17 en castellà i 3 en llatí; 12 són impreses i 24 manuscrites. De les 16 composicions catalanes, n'hi ha 8 d'impreses i 8 de manuscrites.

Les composicions impreses corresponen a les referències següents:

- Relacio s.a.,s.l. (BC, FB 6128)
- Conles 1638 (BC, FB 8991)
- La triste 1641 (BC, FB 6152)
- Resposta 1641 (BC, FB 6153)
- Simats 1640 (BC, FB 7546)

- . Segona relacio 1640 (BC, FB 7557)
- . Maluesia 1642 (BC, FB 10.886)
- . Canso 1645 (BC, FB 10.849)

Les composicions manuscrites es troben a:

BUB, Ms. 211

- . f. 235 Satira
- . f. 235 De subet esta malalt
- . f. 237 Glosa a la Cathalana
- . f. 241 Unas decimas a la era corrent
- . f. 319 A la Rota de Monjuich

BC, Ms. 2072

- . f. 118 Quintilla
- . f. 118 Decima
- . f. 118 Satira

De les 17 composicions en castellà, n'hi ha 4 d'impreses i 13 de manuscrites.

Les composicions impreses corresponem a les referències:

- . Martin de Longa 1641 (BC, FB 6148)
- . Relacion verdadera 1640 (BC, FB 6135)
- . Fareal Guseno 1640 (BC, FB 6129)
- . A la entrada 1642 (BC, FB 10.754)

Les composicions manuscrites es troben a:

BUB, Ms. 211

- . f. 234 Tercetos
- . f. 234 Quartetos
- . f. 235 Pasquin i Morfodio
- . f. 236 Azañas de l Conde Duque
- . f. 236 Cathalunya ab omnibus desiderata
- . f. 239 Copia de una carta que donaren los soldats castellans.
- . f. 240 Respuesta
- . f. 242 Decima al de Povar
- . f. 242 Endechas al Rey de España 1626
- . f. 319 Decimas que embio el Conde de Villamediana al Conde Duque

BC, Ms. 2072

- . f. 118 Decima
- . f. 118 Decima
- . f. 119 Quintilla

Les tres composicions en llatí es troben a:

BUB, Ms. 211

- . f. 241 Pasqui en llengua llatina a las presents eras

BC, Ms. 2072

. f. 118 Quant se rendi Roses...

BC, Ms. 2073 III

. f. 815 Passio glosada

869. Com a Relacio s.a., s.l. i a Cobles 1638 on hi apareix el francès; i a Maluesia 1642 on s'inclouen uns versos en castellà.
870. BUB, Ms. 211 f. 240 i 241: Pasqui en llengua llatina...
BC, Ms. 2073 III, f. 215: Passio glosada
BC, Ms. 2072 f. 118: Quant se rendi Roses...
Totes tres composicions incloses a l'Apèndix.
871. Cobles 1638
872. loc. cit. V. Apèndix
873. Feliu III, p. 256. Citat per Soldevila III 1963, p. 1003
874. Proclamacion 1640, p. 6 . Cit. per Soldevila III 1963, p. 1007 (B)
875. Relacio s.a., s.l. Aquest poemet també es troba a IMHC, Ms. A-73, f. 121
876. loc. cit.
877. Segona relacio 1640. Cit. per Aguió 1923, nº 2843 (B)
878. loc. cit.
879. Relacio s.a., s.l.
880. loc. cit.
881. loc. cit.
882. loc. cit.
883. Segona relacio 1640
884. Fareal Guseno 1640
885. loc. cit.
886. Relacion verdadera 1640
887. loc. cit.

888. loc. cit.
889. loc. cit.
890. loc. cit.
891. La triste...1641. Vegeu Apèndix
Citada per Aguiló 1923, nº 2855 (B)
892. Resposta 1641. Vegeu Apèndix
Citada per Aguiló 1923, nº 2855 (B)
893. Martin de Longa 1641
894. BC, FB 6148
895. Martin de Longa 1641, p. 1
896. IMHC, Ms. A-67, f. 121
897. BC, Ms. 2072, f. 118
898. Simats 1640. Cit. per Aguiló 1923, nº 2841 (B)
899. loc. cit. V. Apèndix
900. A la entrada 1642. V. Apèndix
901. Malvesia 1642. V. Apèndix
902. Canso 1645. V. Apèndix
903. BUB, Ms. 211 f. 234 Tercetos. Aquesta i les altres composicions citades del Ms. 211 es poden llegir a l'Apèndix
904. loc. cit.
905. loc. cit.
906. loc. cit.
907. BUB, Ms. 211, f. 235
908. BUB, Ms. 211, f. 236
909. BUB, Ms. 211, f. 319

910. BUB, Ms. 211, f. 242
911. BUB, Ms. 211, f. 239 i 240
912. loc. cit.
913. BUB, Ms. 211, f. 235
914. BUB, Ms. 211, f. 235
915. BUB, Ms. 211, f. 235
916. BUB, Ms. 211, f. 235 Satira
917. loc. cit.
918. BUB, Ms. 211, f. 241
919. loc. cit.
920. loc. cit.
921. loc. cit.
922. BUB, Ms. 211, f. 242 Endechas al Rey de España las
quales salieron quando era en Barcelona el anyo 1626
923. loc. cit.
924. BUB, Ms. 211, f. 237
925. loc. cit.
926. loc. cit.
927. loc. cit.
928. BUB, Ms. 211, f. 319
929. loc. cit.
930. BUB, Ms. 211, fs. 240 i 241
931. BC, Ms. 2072, f. 118 Quant se rendi Roses...
932. V. Apèndix
933. BC, Ms. 2072, f. 180

934. BC, Ms. 2072, f. 9
935. Sobre els estudis humanístics a les Universitats del XVII, vegeu Una poètica del Barroc d'A. Rossich (Col. Univ. de Girona 1979). La Retòrica i la Poètica es feien després d'haver seguit dos o més cursos de Gramàtica. Els alumnes que hi arribaven solien tenir de 10 a 12 anys (ob. cit., ps. *5 a *18)
Malgrat que la llengua vulgar fos proscripida de les aules de Gramàtica, el català s'hi anava introduint i més ho hauria fet si no hagués tingut la competència del castellà. Els jesuïtes hi jugaren el seu paper en aquesta castellanització de les aules.
936. Nadal i Farreras 1982 (B)
937. Vegeu capítol 3.2.1.5: "La llengua de la predicació"
938. Font 1637
939. Torra 1640
940. No hem vist aquesta edició. Torres Amat la cita a la pàgina 372
941. Llaguna 1641
942. Casadevall 1649
943. P. Lacavalleria 1642
944. loc. cit.
945. Nebrija 1625
946. Nebrija 1625, "Ordinacio feta per los Illustres, y Magnífichs Consellers de la Ciutat de Barcelona, ab intervencio de la Universitat del Estudi General de la present Ciutat"
947. Nebrija 1625, p. 172
948. Rubio 1958, p. 511
949. Nebrija 1650
950. Nebrija 1650 "Al lector"
951. Nebrija 1649

952. Casadevall 1649
953. Casadevall 1649, "Aprobacio" de Vecente Navarro
954. Vallés 1658
955. Vallés 1658, f. 2
956. Aguiló 1923, nº 2036 à 2037 (B)
957. Llaguna 1640. Citat per Aguiló 1923, nº 1993 (B)
958. Cendrós 1676
959. Manucio 1679. Citat per Aguiló nº 2085
960. BUB, Ms. 29, f. 1
961. INHC, Ms. A-310
962. Soberanas 1977 (B)
963. Nebrija 1507. És un diccionari llatí-català, català-llatí. L'adaptació de Gabriel Busa és feta probablement sobre una edició del Vocabulari de Nebrija feta a Sevilla. L'original, de 1492, va aparèixer editada a Salamanca. (V. Soberanas 1977, p. 143 (B))
964. Nebrija 1522. Morell i Ivarra publiquen aquest vocabulari llatí-català, geogràfic i català-llatí basant-se en la traducció de l'agustí Busa, però hi afegixen 10.000 mots més (V. Soberanas 1977, p. 157(B))
965. Nebrija 1560. És un diccionari llatí-català, català-llatí, geogràfic i mèdic.
966. Soberanas es enta el privilegi que signà l'emperador Carles a Madrid, el 1539, perquè es pogués imprimir a Barcelona un vocabulari llatí-grec-català i català-llatí, del qual no se'n té cap altra notícia (V. Soberanas 1977, p. 167 (B))
Igualment, el 1564, hi hagué un projecte d'edició a Barcelona que no s'arribà a realitzar (V. Soberanas 1977, p. 183 (B))
967. Rubió 1958, p. 511 (B)
968. Aguiló 1923, nº 2027 (B)

969. Pou 1591, "Illustri ac Egregio Viro Michaeli Ioanni Quintana V.I.D. et de Regio Consilio S.C.C.R.M. Onophrius Povius Gerundensis S.P.D."
970. Cit. per Aguiló 1923, nº 2031 (B)
971. Cit. per Aguiló 1923, nº 2032 (B)
972. A.Font 1637
973. A.Font "Ad Illustriss. et Reverendissimum Paulum Duran, olim S. Romanae Rotae Auditorem nunc Urgellensem Episcopum, Regiumque Consiliarium"
974. A.Font 1637, "Lectori", p. 1
975. loc. cit.
976. loc. cit.
977. loc. cit.. Malgrat la catalanitat que respira el projecte, cap dels poemes dedicats a l'autor són escrits en català: l'epigrama de Pere Pulalt és en llatí i les dècimes de Miquel de Boquet, Pau Gili i Josep Garriga en castellà.
978. A.Font 1637, p. 335
979. loc. cit.
980. Torra 1640
981. Torra 1640, "Lectori meo S.", p. A3
982. Editada a Barcelona per Antoni Lacavalleria.
983. Editada a Barcelona per Rafael Figueró
984. J. Lacavalleria 1681
985. J. Lacavalleria 1696
986. J. Lacavalleria 1696 "Al lector"
987. P. Lacavalleria 1642
988. P. Lacavalleria 1642, Dedicatòria al marquès de Brézó, p. 10

989. P. Lacavalleria 1642, "Al lector", p. 17
990. P. Lacavalleria 1642 "Taula de aquest llibre"
991. P. Lacavalleria 1642, "Siguese un pequeño tratado muy propio, y necessario por los que dessean saber, entender y hablar Frances, Castellano, y Catalan"
992. Bada 1970, ps. 67 a 69 (B)
993. Grilli 1979, p. 12 (B)
994. Seugon 1633
995. Rubió 1958, p. 543
996. Seugon 1630
997. loc. cit.
998. Nogués 1632
999. loc. cit.
1000. Seugon 1633
1001. Nomar de Ablas 1632
1002. Nogués 1632
1003. Luzimientos 1630
1004. Fontpedrosa 1640
1005. Simats 1640
1006. Relacio de les festes 1641
1007. Sala 1641 C
1008. Fontanella 1641
1009. Fontanella 1641, p. 63
1010. loc. cit.
1011. Fontanella 1641, "Lo doctor Pav Fontanilles al aytor"
1012. Grandiosos festes (1642)

1013. Triumphos 1642
1014. Triumphos 1642, p. 45
1015. Triumphos 1642, p. 56
1016. Triumphos 1642, p. 61
1017. Triumphos 1642, p. 65
1018. Relacio breu (1643)
1019. A la muerte 1643
1020. A la entrada 1645
1021. loc. cit.
1022. loc. cit.
1023. Panegyrico breve 1646, "Al lector"
1024. loc. cit.
1025. DACB XIV, 1913, p. 556
1026. DACB XIV, 1913, p. 570 a 574.

"Y haziendo la ceremonia
con justo y devido acuerdo
sin el bautismo que fue
el dia del nacimiento
las tres capillas cantaron
villansicos a este tiempo
que Francisco Fontanilla
hizo como de su ingenio.
El qual por grave y sublime
c n palabras no pretendo
alabar porque callando
digo mas y ierro menos" (DACB, XIV, p. 574)

1028. Monras 1658
1029. Rebullosa 1601. Francesc Calça escriví la "Sentència"
del certamen poètic, on es dolia de la deserció lin-
güística dels poetes catalans, leitmotiv de moltes la-
mentacions posteriors: "En castellà tot hom se don.a
scriure/ tenint per cert que.ls serà més profit/ y do-
naran axí mayor delit"(V. Molas 1978 , p. 93)

1030. Dalmau 1615
1031. Cit. per Rubió 1958, p. 527
1032. Magestuosa selebridad 1662
1033. loc. cit.
1034. BUB, Ms, 968, f. 378: "Notificatio de les festes que feren la Academia de St. Thomas en son dia del any de 1643 per la reliquia q donà lo font Nre de Tolosa à est font de S. Catherina Mr. del Orde de Predicadors"
1035. BUB, Ms. 1006 "Lumen domus", f. 63
1036. loc. cit.
1037. Modolell 1656
1038. loc. cit.
1039. Modolell 1656, p. 7
1040. Modolell 1656
1041. Modolell 1656
1042. Així passava amb el caputxí Gaspar de Girona: "Predicador celeberrimo, predicava con tanto fervor, que rompia los coraçones de los mas obstinados pecadores, siempre tenia su auditorio echo un mar de lagrimas, porque el las derramava siempre que queria, y como queria" (BUB, Ms. 989, 3ª parte de los Anales, f. 184)
1043. Fuster 1968 O.C. I, p. 442 (B)
1044. Grilli 1982, p. 21 (B)
1045. loc. cit.
1046. Fuster 1968, p. 161 (B): "No podem pas oblidar que, al cap i a la fi, les trones i els escenaris van ser els vehicles més eficaços de la nostra castellanització lingüística del segle XVI al XVIII"
1047. Massot 1967, p. 44 (B)
1048. Constituciones Synodales Diceces. Barcinonen. In unum collectae, renovatae et auctae sub Rm. Ildephonso de

- Sotomayor (Barcinone 1673) Lib. I, Tit. 3, Const. 5, ps. 159-160. Cit. per Massot 1967, p. 44 (B)
1049. A les "Constit. Dioeces. Gerund. del 1684, Lib. III, tit. 14 Cap. 6 p. 252, parlant de les representacions de Nadal a Girona es fa esment explícit de "Los Pastorets". Cit. per Massot 1967, p. 45 (B)
1050. Romeu 1957, p. 8 (B)
1051. loc. cit.
1052. Riquer 1964, III, p. 509 (B)
1053. Curet 1967, p. 44 (B)
1054. Romeu 1957, p. 12 (B)
1055. Cit, per Rubió 1958, p. 522 (B)
1056. Vegeu capítol 3.2.4.
1057. Romeu 1957, p. 11 (B)
1058. Segons l'estudi de L. Batlle. Vegeu Rubió 1964, p. 6 i Romeu 1962, p. 10
1059. Romance del burlador Burlot 1643
1060. loc. cit.
1061. Recollides per Balaguer 1878
1062. Ribes 1616
1063. Gaciot 1619
1064. L'entrada de la reina de "Masigai" o de "Catai" amb motiu de mascarades diverses es repetí durant una colla d'anys. Al 1595 ja s'havia utilitzat aquest tema a Barcelona en la mascarada celebrada a la plaça del Born (V. Romeu 1962 I, 12) Anys després, continuava essent un personatge popular, com ho demostren les al·lusions que fa Possimico, el graciós de Amor, firmesa i porfia (entre 1641-1643):
- "Més desesperat Fontano,
com un furiós Roldan
quan los arbres arrencava
per la Reina del Catai

ab l'espasa pareixia
Mandricart o Salipant
i mai han tingut tal fúria
Rodamont i Ferrabràs"

(Fontanella 1982, p. 112)

1065. Nou Testament 1625
1066. loc. cit.
1067. Seugon 1633
1068. Givanel 1917
1069. Seugon 1633, p. 134
1070. Seugon 1633, p. 135
1071. Seugon 1633, p. 137
1072. Seugon 1633, p. 148
1073. Seugon 1633, p. 149
1074. Seugon 1633, p. 150
1075. Seugon 1633, p. 149
1076. Rubió 1958, p. 509 (B)
1077. Seugon 1630
1078. DACB XI 1907, p. 536. Hi hagué tres dies de balls i màscares. Una vegada més el castellà va ser el vehicle de comunicació entre francesos i catalans. La princesa parlà en llengua francesa i "per no haverlo pogut comprendre el Sr. Conceller en Cap se gira a don Hieronymo Puso son majordom (...) lo qual explica en llengua castella lo que sa Alt^a havia dit dient: Su Alt^a esta muy agradecida de la honre y merced que la Ciudad le haze y el regosijo que demuestra"
1079. Dança Momeria 1644
1080. Rubió remarca com es varen tergiversar en la mascarada al·ludida els fets llegendaris: segons la història explicada ja a la Crònica de Descloit, el territori cedit al comte català fou la Provença, mentre que en aquesta ocasió el territori cedit a Ra-

mon Berenguer per l'emperador d'Alemanya fou el Rosselló i la Cerdanya, que mai no li havien pertangut. Molestava que la Provença, del rei francès des de feia segles, aparegués lligada a la Corona espanyola, ni que fos en una representació festiva? -es pregunta Rubió (Rubíó 1958, p. 510)

D'altra banda, la modificació del relat sembla que fou acceptat sense problemes per l'aristocràcia barcelonina.

1081. DACB XIV 1913, p. 556
1082. Monràs 1658
1083. Com a la Dança Momeria 1644
1084. Seugon 1633
1085. Romeu 1962, ps. 24 i 25 (B). Des de 1429 Perpinyà comptava amb un teatre a l'aire lliure.
1086. Romeu 1962, p. 26 (B)
1087. Arróniz 1969 p. 246. Els còmics actuaren amb èxit considerable des del 1582 al 1587. L'any 1597 a València hi actuava també una companyia d'italians.
De la llengua emprada -italià, italià i castellà? no en sabem res, però en tot cas no va ser obstacle perquè la gent hi acudís.
1088. V. Romeu 1962, p. 23 (B)
1089. loc. cit.
1090. Rubió 1949, p. 12 (B)
1091. loc. cit.
1092. V. Romeu 1962, p. 26 i Mérimée 1913 Art p. 268. Cap al 1574 Palmireno escrivia obres amb menys llatí i més romanç, perquè el públic s'havia queixat "que toda mi obra iba latina".
1093. Mérimée 1913 Spectacles (B)
1094. Mérimée 1913 Spectacles, p. 115 (B).
1095. Mérimée 1913 Spectacles, p. 124 (B)
1096. Pons 1929, p. 278 (B)

1097. Mérimée 1913 Spectacles, p. 124 (B)
1098. Pel gener de 1641 Fontanella escrigué el panegíric funeral dedicat a Pau Claris, la seva primera obra, segons confessa l'autor.
Al 1643, quan viatjà a Múnster acompanyant el seu germà Josep en missió política, la tragicomèdia ja havia estat representada o almenys era coneguda pel cenacle literari d'amics a qui envià cartes en vers plenes d'al·lusions al món artificios creat (BC, Ms. 172, p. 479)
1099. Fontanella 1982, p. 138
1100. Fontanella 1982, p. 74
1101. Fontanella 1982, p. 142
1102. BC, Ms. 172, p. 2. "Lloa" de Amor firmesa i porfia.
Joan Rana espanta Possimico quan aquest aconseguix en somnis la corona de la fama i Cassolio interpreta amb la seva parla enxampurrada:
"Tandem la fantasma indica
que Joan Granota vel Rana
ab enveja solemnisa
lo que altres ab alabança"
A l'entremès per a la tragicomèdia Possimico, que no recorda el seu nom, creu que és l'alcalde Joan Rana i es despenja parlant salat (Fontanella 1982, ps. 140-141)
1103. L'oposició de l'Església era, però, molt contradictòria. Els principals autors castellans del moment procedien "de la tonsura", com diu Fuster (V. Fuster 1976, p. 65) i el clergat fou responsable en molts casos de l'expansió de les representacions més enllà de corral i teatres. A València, els dominics feren representar a l'església del convent Los melindres de Belisa i els jesuïtes acolliren comedians perquè actuessin dins el convent propi (V. Fuster 1976, ps. 65 i 66, que fa referència a la narració escandalitzada de mossèn Porcar, autor de Coses evengudes en la ciutat y regne de Valencia)
1104. Gómez Adrín (1636)
1105. Gómez Adrín (1636), f. A2 295

1106. Alberto 1629
1107. loc. cit.
1108. Mérimée 1913 Spectacles, p. 65-66 (B)
A Barcelona devia passar el mateix al Teatre de la Santa Creu: els assistents segurs eren les èlites de la ciutat, com el jurista Joan-Pere Fontanella, pare del poeta, que quan l'anaren a cercar el 24 de maig de 1634 no el trobaren a casa "perquè era a la comèdia" (V. Elliott 1966, p. 172, n. 42)
1109. Mérimée 1913 Spectacles, p. 57 i 58 (B)
1110. Elliott 1966, p. 55 (B)
1111. Elliott 1966, p. 535 (B)
1112. Elliott 1966, p. 536 (B)
1113. Fuster 1974, p. 64 (B): "la clientela de l'Olive-
ra, si tenim en compte els preus d'entrada, havia de ser com sempre ha estat la clientela d'un teatre únic, un personal amb possibilitats de pagar. No era doncs el poble: el poble-poble. Dir-ne "burgèsia", realment, no seria incorrecte".
1114. Garcia Cárcel 1982, p. 44. Cita els estudis de Mouyen i Sureda sobre teatre barroc.
1115. Pons 1929, p. 279 (B)
1116. DACB XVI 1918, p. 210: "no donar lloch a aplechs y en particular a ques representen comedias algunas en la present Ciutat"
1117. DACB XVI 1918, p. 219. La resposta de Joan d'Àustria és: "Estimo mucho la atenzion conque la Ciud proçede en todo y si la materia de las comedias no fuera indiferente creyera que fuera loable no permitir que se representassen, pero siendo cossa que no toca en ofenssa de Dios, no me parezera mal que el Pueblo tenga en que divertirse, con todo esso lo dexo a la Ciud..."
1118. La Famosa Comedia 1641
1119. IMHC, Ms. B-150, fs. 116-121

1120. La Famosa Comedia 1641, p. 1
1121. loc. cit.
1122. IMHC, Ms. B-150, fs. 91 a 116
1123. BC, FB 7623
1124. L'escena en qüestió es pot llegir a l'Apèndix. Sobre els "miquelets", les virtuts que se'ls atribuen -indisciplinats, poc respectuosos amb la jerarquia, bons tiradors, caminadors infatigables- i la seva actuació, tant quan foren contractats pel rei francès com pel rei espanyol, és interessant l'article Miquelets catalans i protestants del Languedoc de Núria Sales (V. Sales 1983). En el teatre polític a què ens referim, la paraula "miquelet" serveix per a anomenar els lluitadors anticastellans durant la guerra dels Segadors, no tant com a membres d'una companyia de muntanya, sinó com a pagesos sublevats i armats, personatges temibles d'extraordinària ferocitat. L'escena de la jornada segona de La Famosa Comedia en què es presenta un almogàver davant del marquès de los Vélez i de Torrecusa és il·lustrativa del temor que despertaven els miquelets comparat amb el que podien provocar els almogàvers, cos de mercenaris que la Generalitat instituí per lluitar contra Felip IV. (L'escena esmentada es pot llegir a l'Apèndix)
1125. És, explicada amb senzillesa, la mateixa teoria que el bisbe de Vic, Gaspar Gil, explica al Concili Provincial de 1636-37 sobre les semblances entre la llengua castellana i la catalana i l'obtenció dels mots d'aquesta última "dimidiando vocabula" de la llengua castellana, és clar.
1126. La Famosa Comedia 1641. Jornada segona, p. 14
1127. Doblou aconseguix només parlar una caricatura de català, si és que hi arriba:
"lo met me acouarda" (p. 12)
"los pistols quier Aminta / saber tirar un pueco"
(p. 12)
Aminta, en canvi, s'expressa dignament en castellà.

1128. IMHC, Ms. B-150, f. 116-121

1129. V. Apèndix

1130. IMHC, Ms. B-150, p. 116

1131. Tot i amb això, per altres obres de Fontanella es poden plantejar algunes qüestions sobre la identitat de certs personatges. Per exemple, Cassòlio i Cassolano corresponen potser a Pere Soler que fou "abbat dels escallots" quan es casaren Joan Mora (Morano?) i Magdalena Xammar, circumstància per a la qual Fontano, anomenat "embaxador en vers cathala" realitzà una composició poètica d'ambientació bucòlica als marges del Llobregat (BC, Ms. 80, ps. 227 a 229).

La pastora Elisa, almenys aquella que apareix a l'ègloga Retrato imposible (BC, Ms. 172, ps. 534 a 542) seria, segons que consta a la dedicatòria -"Egloga de Fontano a la Excma. Sra. Ma dona Lúisa de Ardena y Aragon comptessa de Illas"- el personatge pastoral corresponent a Lluïsa d'Ardena, muller de Josep d'Ardena, noble polític pro francès anomenat mariscal i comte d'Illes per Lluís XIII l'any 1643, el qual, com els Fontanella, es traslladà al Rosselló un cop va haver capitulat Barcelona (1652). No sabem, però, si es dona aquesta correspondència entre el personatge literari i el real en el cas de l'Elisa de Amor, firmesa i porfia

1132. V. capítol 3.2.1.4

1133. Fontanella 1641

1134. BC, Ms. 172, ps 1 a 21

1135. IMHC, Ms. A-67, f. 109

1136. Com Nebrija 1492 o Gómez Adrín (1636)

1137. IMHC, Ms. A-67, f. 112

1138. IMHC, Ms. A-67, f. 113

1139. Fou l'autor del Vexamen

1140. Vegeu nota 1134

1141. BC, Ms. 172, p. 15

1142. A la "Lloa" de Amor, firmesa i porfia és el primer que assumeix el projecte de Fontano:

"Jo seguiré sens temor
tos designes remontats
y las alas del ingeni
plomas del amor serán" (BC, Ms 172, p.17)

1143. BC, Ms. 172, p. 17

1144. BC, Ms. 172, p. 18

1145. BC, Ms. 172, ps. 4 a 6

1146. Vegeu capítol 3.2.5.2

1147. Riquer 1947, p. 86.

Per aquesta raó Riquer titlla de "funest" i "depri-
ment" el manifest literari que es desprèn del poema
de Vallfogona A la expressiva senzillesa de la llen-
gua catalana (BC, Ms.80, p. 13), on el poeta bes-
canta la utilització del llenguatge culterà i es
pronuncia a favor de "la llanesa catalana" que Ri-
quer veu limitada a un "pairalisme folklòric":

"Gaste, qui de las flors de la Poesia
Toyas vol consagrar als ulls que adora
Del ric aljofar, que plora la Aurora
Quant li convinga dir ques fa de dia.
Si de Abril parla, pinte la Alegria,
Ab que desolega sas catifas Flora.
Ó a Filomena, mentres cantant plora,
De ram en ram la llengua que tenia
A qui s'diu Isabel, digali Isabella;
Sol, y estelas als ulls; als llevis grana
llocs comuns de las Musas de Castella:
Que jo, pera que sapia Tecla, ó Joana
que estic perdut, per tot quant veig en el
Prou tinch de la llanesa catalana"

No cal remarcar com s'assembla l'opció que propugna
Vallfogona en aquest sonet -opció que sortosament no
va triar- amb la que defensaven la majoria dels ad-
dictes a la predicació en català.

1148. En castellà la Letra a un Crucifixo, Letra a la Trans-
figuracion, la Letra al Sacramento (d'aquest darrer
tema n'hem vistes cinc) que consten al Ms. 27 de la
Biblioteca de Catalunya, fs. 28 a 31.
En llatí la composició que dedicà a la mort de Claris

1149. BC, Ms. 172, p. 92

1150. BC, Ms. 172, p. 2

1151. AEV, Ms. 261, acte I, esc. 4^a

1152. loc. cit.

1153. Grilli 1982, p. 22

Fontanella subministra una bona dosi de macarrònic al Vexamen del certamen poètic de St. Tomàs d'Aquino (1643). Quan va a l'hospital de llunàtics, enviat per Febus, a veure els poetes allí reclosos, troba una inscripció gravada en marbre:

"Non te atrevescas qui non sis poeta
hoc lunaticū limen trapitjare
ubi ingenia revoltat inquieta
luna inconstans umbrarū luminare
nam cum eris in aliqua caseta
his banderis te debis allistare
et cum versistis inclitis praeclaris
lunaticus reixes singularis.
Neque turba espanteris poetarum
qui in hac familia ad maravella florent
inter traballos enim litterarum
coronas alcançabis que te honorent
lunam clama Princessam stellarum
cujus mudance semper te docerent,
et quando te llunaticū monstrabis
borlā et capirotū alcançabis.

(IMHC, Ms. A-67, f. 116)

1154. BC, Ms. 27, f. 36. El poema potser va ser presentat a les festes que se celebraren el 1656 o a les que es feren el 1662. En aquest segon cas, Fontanella ja era dominic a Perpinyà. Les al·lusions crítiques al món literari en què s'insereix bona part de la seva obra es troben a la Introduccio jocosa antes de las Decimas:

"Ara si que pot cremarse
un Poeta remendó,
que les vngles se rosega
mentras l'enveja lo cor.
Que despres d'haver blanquit,
canat diria millor,
baix la casa de Poeta
fet cigne lo que era corp.
Despres que per celebrar
majors donas, y menors,
de no dormidas bellesas
fou un Garceni capó

Despres que es estat un temps
ab ben emborrats borrons
ataconador de comichs,
y surgidor de cantors.
Despres de fer resonar
las fonts ab tanta cansó
que nostras samaritanas
murmuran prop de las fonts.
Despres que com Ariosto
ha cantat armes, y amors
las armas junt á la taula
los amors cerca del foch.
No li juga truch , ni bitlla
atsar encontra per tot
algun fuller de conceptes
está mirantli lo joch.
Ara que convé mostrar
que es gran musa son furor
deixantlo tot sol la musa
resta la lluna sens sol.
Del Diable son estos peus
gallejant ab asperons
que á no acertar á girarlos
Iluçifer ni será molt.
No una musa sí una bruixa
peus de gall ordenar pot
tenint causa de abrasarse
de son pit en lo carbó.
Quant las nimfas delicadas
del Llobregat, y Basos
que no cantan sens melindres
ni parlan sens bescuit dou
ohint noms tant formidables
se desterran per temor
sino en porreta me deixan
en crosa, com un mussol"

Remarques sobre les Fonts i la Bibliografia

Fonts . Hem recollit sota aquest títol els documents impresos o manuscrits corresponents a l'època estudiada, utilitzats en aquest treball.

Els documents manuscrits apareixen encapçalats pel títol Fonts manuscrites i relacionats d'aquesta manera: primer, el lloc de procedència de la font i a continuació la signatura del document, i l'autor i el títol, si hi consta.

Els documents impresos -Fonts impreses- són introduïts seguint l'ordre alfabètic d'autors. Si són anònimes, pel títol. Seguidament, el lloc d'impressió i l'any. Si es tracta d'un Fullet Bonsoms (FB), ho indiquem a sota.

En el cas de les notícies descriptives de fets polítics diversos aparegudes amb intenció propagandística durant la guerra dels Segadors i que formen part de la col·lecció de Fullets Bonsoms, només indiquem el número del fullet i l'any que aparegué, sota el títol general de Guerra dels Segadors (Fullets Bonsoms), al final de Fonts impreses.

Bibliografia. Hem recollit sota aquest títol la bibliografia sobre el tema que no és pròpiament font documental. Les obres són ordenades alfabèticament, per autors. Les notes que remeten a la bibliografia porten una (B) després de la indicació de l'autor i l'any.

FONTIS MANUSCRITES

FONTS MANUSCRITES

ACB. Arxiu de la Catedral de Barcelona

Actes Capitulars (s. XVII)

Comptador (vol. del 27-IX-1618 al 27-V-1678)

Correspondència del Capítol de Barcelona.

Deganat de Pau del Rosso: cartes trameses i
cartes rebudes.

ADB. Arxiu Diocesà de Barcelona

Visites pastorals:

vol. 52. Visitaciones Eclarū Decanat. Valle. de
annis 1591.1601.1604.1606.1609.1610.
1624.1625.1627.1629.1630 et 1657

vol. 65. Visitaciones Ecclā de Mari de annis 1608
..1653

vol. 67. Visitaciones officialatus de annis 1613.
1630.1634.1635.1639.1640.1694...

vol. 67/1. Visites pastorals 1655.1657.1658.1659..
Són visites efectuades a Olesa i a Piera.

vol. 69. Vista pastoral a l'església de St. Mi-
quel. 1653

vol. 71. Liber Visitationum. Personaliter Per Adum
Illem. et Rum. D.D. Garciam Aegidium Man-
rrique Dei et Stae. Sedis Apostolicae
gratia Barcinonem Episcopum et Regium
Conciliarium: Omnium Ecclesiarum Paro-
chialium Beneficiorum Administrationum
Confraternitatum Capellanum et Oratorium
sua Barcinonens. Dioecesis Anno Anate
Dñi MDCXXXV

Concursos:

vol. VI (1626-1639)

Regestorum Communium, Gratiarum et Licentiarum:

vol. 80 (1649-1656). Conté, entre d'altres,
les llicències per predicar, confessar
i regir cura d'ànimes donades pel bisbe
durant aquest període.

No s'ha pogut consultar el volum 79 (1625-1648),
molt interessant pel període que abraçava, per-
què no es troba a l'Arxiu, tot i que consta a
l'índex dels Regestorum Communium. El fet que
no hi hagi tampoc el microfilm d'aquest volum
fa pensar que es tracta d'una pèrdua antiga.

Llicències i decrets. Causa cognita:

tom I (1612-1639)

tom II (1640-1690)

Acta Synodorum Dioecesana. Barcinonen. celebrat.
ab anno 1571 ad 1669:

vol. 1.1

AEV. Arxiu Episcopal de Vic

Actes Capitulars (s. XVII)

Correspondència bisbe i capítol.

Visites pastorals (entre 1630 i 1660)

APCC. Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya

Ordenacions Provincials de la Província de la Ma-
re de Deu de Montserrat de Catalunya;

vol. primer. Anys 1621-1699

BC. Biblioteca de Catalunya

- Ms. 27 Poesies de Francesc Fontanella
- Ms. 80 Curiositat Cathalana y Recreo y Jardí del Parnàs que conte escullidas las obras, y Poesias del insigne poeta Vicens Garcia Rector de Vallfogona.
- Ms. 120 Doctrina Christiana de Bellarmino, traduïda "en nostra llengua cathalana per lo Doctor Pere Pau Joper, prevere, Prior de Santa Maria de Castello de Farfanya Archiprestat de Ager"
- Ms. 172 Poesias del celebre poeta catalá Fontanella.
- Ms. 2072 Papers de la guerra dels Segadors
- Ms. 2271 Matalas de tota llana. Poesies del canonge Joseph Blanch.

BFB. Biblioteca franciscana de Barcelona

- Ms. ss. Libre aont se continuen totes les juntes y eleccions de Ministres y Hiscuts dels germans de la 3ª Regla del S.P.S. Fh de Assis en la Iglesia del Convent del mateix S. Fh. de Assis de la present Ciutat de Bna. instituhida y fundada.
- Ms. Escorn. 4A-1. Dades sobre el convent d'Escornalbou, entre 1580 i 1680
- Patentes (1662-1715). No constaven a la BFB les corresponents als anys anteriors.

EUB. Biblioteca Universitària de Barcelona

- Ms. 155 Fray Pablo de Sarria: Processo original, Inquisicion e informacion general de las cosas de Santidad y edificacion desta Provincia desde el año 1612 hasta el año 163

- Ms. 211 Papers de la guerra dels Segadors.
- Ms. 224 Miquel Prats. Llibre primer de molts
sucessos que han sucseyt dins Barcelo-
na. (1626-1642)
- Ms. 225 Lo llibre segon aont se van continuant
los sucesos de Catalunya (1645-1660) Per
Miquel Parets
- Ms. 334 Alberto de Torme y Liori. Misellaneos
Historicos y Politicos sobre la Guerra
de Catalunya desde el año 1639.
- Ms. 556 Miscellània de Medicina
- Ms. 748 Fr. Pedro Vidal, Anales de Nuestra Sagrada
Orden de Predicadores. Vol I (1174-
1300)
- Ms. 749 Fr. Pedro Vidal, Anales de Nuestra Sagrada
Orden de Predicadores. Vol II (1301-1623)
- Ms. 956 Antonio de San Mathias, Crepusculos del
Luzero del Espiritu Santo, que manifiesta
en sus esplendores, grados, y minutos, el
V.P.F. Antonio de San Mathias Religioso
Carmelita Descalço del Convento de S. Jo-
sef de Barcelona (...) traduzidos de su
catalana lengua materna en la castellana
para mas dilatado fruto.
- Ms. 968 Papers del convent de Sta. Caterina de
Barcelona.
- Ms. 975 Jeroni Pujadas. Dietari
- Ms. 988 Libro de las fundaciones de los Conventos-
desta Provincia y de los Religiosos que co-
excelecia de perfeccion y santidad passa-
ron desta vida desde el Año del Señor de
1612 hasta el Año de 1635.
Por el P. fr. Pablo de Sarria, p. Provin-

cial de la misma Prov^a en los años de su
Officio de 1634 y 1635.

- Ms. 989 3ª parte de los Anales de la Provincia.
"Empeçó los Anales de los Varones Illustre.
y Casos Notables de nuestra Santa Provin-
cia des de su fundacion hasta el año 1612
el R.P. Miguel de Vallédolid. Cōtinuoles,
el R.P. Pablo de Sarriá hasta el año 1634,
y prosigue con ellos desde esse año hasta
el de 1721 F. Raymundo de Lloret.
- Ms. 991 Juan de San Josef, Annales de los Carme-
litas descalços de la Provincia de San Jo-
sef en el Principado de Cataluña.
- Ms. 992 Sigismundo del Espiritu Santo, Monumentos
acerca de los sucesos pertenecientes à la
provincia de los Carmelitas Descalzos de
Cataluña, titulada de San Joseph
- Ms. 1005 Lumen Domus o Annals del Convent de S. Ca-
tharina V. y M. de Barcelona. Orde de Pre-
dicadors. Tomo I. Que conté des del Anÿ
1219 en que fou la seva Fundació al Anÿ
1634 inclusive. Compost per lo R.P.Fr.
Francesc Camp-Rubí y Addicionat y posat
en orde Chronologic per lo R.P.Lector Fr.
Pere Martyr Anglés...En lo Anÿ 1743.
- Ms. 1006 Lumen Domus. Tomo II. Que conté des del
Anÿ 1635 fins al Anÿ 1700 inclusive...
Novament continuat y addicionat per lo R.
P. Fr. Pere Martyr Anglés.
- Ms. 1007 Lumen Domus. Tomo III (1701-1802)
- Ms. 1008 Fr. Gaspar Vicens, Cosas varias y notables
- Ms. 1009 Fr. Gaspar Vicens, Cosas varias y notables.
vol. II

- Ms. 1010 Fr. Gaspar Vicens, Cosas varias y notables, vol. III (Conté el Memorial de Gómez Adrín, el de Cisteller i la "Respuesta" de l'arquebisbe de Tarragona).
- Ms. 1065 Sermonari (sermons de Sants predicats a Barcelona i a Guimerà entre 1625 i 1643)
- Ms. 1077 Sermonari. (sermons marians predicats a Barcelona i a Girona entre 1595 i 1639)
- Ms. 1080 Sermonari de fra Antoni Soler, O.P., (predicats en convents dominicans entre 1609 i 1633, la majoria en castellà)
- Ms. 1084 Sermons de Quaresma de Pere Vives, O.P.
- Ms. 1085 Sermons predicats entre 1651 i 1670 a Perelada, la Pobla, Agramunt, Calvet.
- Ms. 1088 Sermons de Crisòstom Bonamich, O.P. No-més té indicació d'any i lloc el predicat a la catedral de Tortosa, el 1623.
- Ms. 1091 Sermonari (sermons en castellà, predicats entre 1621 i 1634 a Girona)
- Ms. 1092. Sermons de Reginald Poch, O.P., i d'altres, predicats entre 1597 i 1623, en català i en castellà.
- Ms. 1094 Sermons d'Advent i Quaresma
- Ms. 1097 Sermons diversos, en castellà, predicats entre 1644 i 1653, a Barcelona, Tarragona, Girona, Perpinyà, Manresa.
- Ms. 1100 Sermonari de Servent Fitor, O.P. (sermons predicats entre 1648 i 1668, en català i en castellà a Barcelona, Solsona, Vic, La Pobla, Tremp

- Ms. 1101 Sermonari. Sermons predicats en català i en castellà a Barcelona i a Girona, entre 1624 i 1640.
- Ms. 1102 Sermonari. Plàtiques del Rosari, en català Paper del 1626.
- Ms. 1117 Disiplina o enseniansa Regular dels Caputxins. Paper s. XVI o XVII
- Ms. 1182 Fr. Pedro Miguel de Jesus Maria de Barcelona, Espejo de novicios.
- Ms. 1463 Sermones de la Quaresma. Tom 2do. El Autor de esta Obra fue N. Ven. P. Fr. Dionisio de la Cruz. Carmelita Descalzo.
"Quaresma predicada p. V. Dionis de la Cruz Descalç de la Orde de Na. Sr. del Carne, lo añ 1650 en Gerona.
- Ms. 1500 Índice General de esta Biblioteca del Convento de la Merced de Barcelona.
- IMHC. Institut Municipal d'Història de la Ciutat
- Ms. A-51 Alberto de Torme y Liori, Misellaneos Historicos y Politicos sobre la Guerra de Catalunya desde el año de 1639
- Ms. A-67 Obres de Francesc Fontanella.
- Ms. A-73 Cartes diverses y varios papers de la Catalunya del Any 1639 y 1640
- Ms. B-44 Joan-Francesc Ferrer, Successos de Catalunya en los Años de 1640 y 1641.
- Ms. B-74 Anònim, Lo cierto y lo verdadero sucedido en Catalunya: sucesos del año 1640 hasta el año 1693
- Ms. 143 i 144. Puig, Dietari de la guerra dels Segadors.
- Ms. B-147 Geroni del Real, Successos de Catalunya (1626-1651)
- Ms. B-150 Papers de la guerra dels Segadors